

TÜRK ŞİİRİNDE GARİP HAREKETİ

Yasemin MUMCU AY*

ÖZET

Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat Horozcu ve Melih Cevdet Anday'ın temsilciliğini yaptığı Garip hareketi, Cumhuriyet sonrası Türk şiirinin dönüm noktalarından birini oluşturmaktadır. Garip şairlerinin verdiği örnekler, gerek şiire getirdikleri şekil özellikleri gerekse muhtevada yaptıkları radikal yeniliklerle etkisini günümüze kadar sürdürmüştür. Bu çalışmanın amacı Garip şiirinin ortaya çıktığı dönemin koşulları, temsilcilerinin etkilendiği akımlar ve kişiler, Garip şiirinin ortaya çıkışı, gelişmesi, yarattığı etkiler, aldığı olumlu ve olumsuz eleştiriler ve sonlanışı hakkında genel bir bilgi vermektir.

Anahtar Kelimeler: Garip, Cumhuriyet, şiir, yenilik

GARİP MOVEMENT IN TURKISH POETRY

ABSTRACT

The Garip movement, of which Orhan Veli Kanık, Oktay Rifat Horozcu ve Melih Cevdet Anday were the representatives, constitutes one of the turning points in Turkish poetry. The examples The Garip poets gave have kept its own effects so far not only with form characteristics they brought to the poetry but also with radical innovations they made in content. The purpose of this study is to give general information about the conditions during the period in which Garip poetry appeared, trends and people that affected its representatives, appearance of Garip poetry, its

* Yrd. Doç.Dr., Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, yaseminay@adu.edu.tr

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

development, the impacts it made, positive and negative criticism it faced and its ending.

Key Words: Garip, Republic, poetry, innovation

Giriş

Önderliğini Orhan Veli Kanık (1914-1950), Oktay Rifat Horozcu (1914-1988) ve Melih Cevdet Anday (1915-2002)'ın yaptığı Garip akımı, XX.yüzyılda Türk toplumunda yaşanan çok önemli ve çok etkili siyasal, sosyal ve kültürel olayların meydana geldiği süreçte ortaya çıkmış ve Türk şiirine getirdiği yenilik ve değişikliklerle etkisini günümüze kadar sürdürebilmiş bir edebiyat dönemidir. Garip akımının ve şiirlerinin ortaya çıkma sürecinin doğru olarak anlaşılabilmesi için, XX.yüzyıl başlarından itibaren çok canlı ve hareketli bir süreç yaşayan Türk tarihinin sosyal ve özellikle de siyasî durumu hakkında hatırlatıcı mahiyette bir bilgi vermenin gerekli olduğu açıktır.

XX.Yüzyıl Başlarında Türkiye'de Siyasî, Kültürel ve Sosyal Ortam

Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan önce yaşanan en önemli siyasal olayların başında hiç kuşkusuz II.Meşrutiyet gelmektedir. 1908-1918 döneminin en önemli siyasal kuruluşu İttihat ve Terakki Cemiyeti'dir. 1908-1913 yılları arasında ülkede, çoğulcu yani çok partili bir rejim söz konusudur. Ancak muhalif partilerin bir araya gelerek Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı kurması ve güçlerinin artması üzerine İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1913 Bâbıâli baskınından sonra muhalifleri tasfiye etme yoluna gider. Mondros Mütarekesi'yle başlayan ve Mütareke Dönemi olarak adlandırılan 1918-1922 yılları arasında gerek İstanbul'da gerekse Anadolu'da pek çok cemiyet kurulur.

23 Nisan 1920'de kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Mustafa Kemal Paşa tarafından, kendi düşüncelerini paylaşan kişileri bir araya getirmek amacıyla Anadolu ve Rumeli Müdaafa-i Hukuk Grubu meydana getirilir. Sivas Kongresi'yle ta-

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

rihî misyonunu tamamlayan bu cemiyetin yerine, Mustafa Kemal Paşanın Millî Mücadelenin başından beri tasarladığı yeni reformların ve iktisadî kalkınmanın sağlanması için bir siyasal partiye ihtiyaç duyulmuş ve böylece cemiyet "Halk Fırkası" adıyla bir parti haline getirilmiştir. 1923-1945 yılları arasında bu parti, ülke yönetiminde tek başına söz sahibi olmuş, 1925 yılında çıkarılan Tahrir-i Sükûn yasasıyla muhalif tüm kanallar kapatılmıştır. Bunun sonucu olarak suskun bir toplum ve otoriter bir siyasî yapı ortaya çıkmıştır.

1930'da siyasal iktidarın icraatlarının denetlenmesi, Cumhuriyet ve çok partili sistemin gereğinin yerine getirilmesi ve toplumun siyasal eğilimlerinin belirlenmesi gibi sebeplerle Atatürk tarafından Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulur. Ancak bu muhalefet partisinin beklenmeyen hızlı yükselişi ve kısa bir süre sonra iktidara aday olması üzerine parti feshedilir. Daha sonra da bazı parti kurma denemeleri olur; ancak hepsi iktidar partisi tarafından bir şekilde engellenir.

1930 yılından sonra CHP'nin siyasal iktidarla toplum arasında bir köprü oluşturma ve toplumsal hayat üzerinde görevlerini daha iyi bir şekilde yerine getirmesine olanak sağlayacak halkevleri ve halkodaları açılır. Bu dönemde yapılan bazı uygulamalar daha çok tek partili sistemi haklı göstermeye yöneliktir. CHP'nin ilkelerinin Anayasa'ya dahil edilmesi veya 1938'de Cemiyetler Kanunu'nun kabul edilmesi bunlara örnek gösterilebilir. Tek parti yönetimi, Atatürk'ün 1938'de ölümü üzerine hemen bir gün sonra İsmet İnönü'ye geçer. "İnönü, Atatürk'ten sonra gelen cumhurbaşkanı olduğu için, onun düzeyini yakalamak, en azından O'nun gölgesinde kalmamak zorundaydı. (...) Bunun için de, önceki dönemden farklı olarak yönetimi otoriter bir yapıya büründürmüştür. (...) Yönetimin otoriter bir yapıya bürünmesinin nedeni elbetteki yalnızca bu değildir: Atatürk döneminde başlayan devrimlerin yerleşmesini sağlamak ve devrim karşıtlarına karşı yapılan mücadelede güçlü ve hazırlıklı olmak kaygısı ile İkinci Dünya Savaşı'nın uzun yıllar sürmesi, diğer nedenler olarak sayılabilir."¹

¹ Hüseyin Özçelebi, *Cumhuriyet Döneminde Edebî Eleştiri*, MEB.Yay., İstanbul 2003, s. 1; Tek parti dönemi Türkiye'siyle ilgili olarak Murat Belge ise özetle şunları söylemektedir: Tek partinin 2. döneminde (1934-1946) devleti

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

1938-1945 yılları, Türk siyasî hayatında Millî Şef Dönemi olarak geçmektedir. Bu yıllar aynı zamanda II.Dünya Savaşı'nın başlamak üzere olduğu ve yaşandığı yıllardır. II.Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte geçilen savaş ekonomisi savaşın sonuna kadar devam etmiş ve ülke savaşa girmediği halde bütün olumsuzluklarını yaşamıştır. Genç ve çalışabilir nüfusun çoğunluğu askere alınmış ve üretim büyük miktarda düşmüştür. Düzenli bir ithalat programı uygulanmaması hammadde sıkıntısı çekilmesine, vergi gelirlerinin azalmasına neden olmuştur. Sanayi ve madencilik alanında zaten var olan geri teknoloji ve beraberinde gelen yetersiz üretim, geri kalmış tarımsal üretim, bütçe açıkları ve tüketici toplumunda bulunan askerler, ülkeyi büyük bir bunalıma sürüklemiştir. Hayat pahalılığı halkı sefaletle sürüklemiş ve hükümet bazen sert tedbirlere baş vurmaya zorunda kalmıştır. Ekmek alabilmek için evindeki eşyaları satan memurlar veya halkın diğer kesimleri, bakımsızlık ve iyi beslenememekten kaynaklanan salgın hastalık ve ölümlerle de karşılaşmışlardır. Bütün bu olumsuzluklar sonucu hükümete karşı memnuniyetsizlik ve tepkiler artmıştır. Savaş yıllarında uygulanan Varlık Vergisi, Yol Vergisi, Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu veya basına, dinî müesseselere karşı uygulanan baskılar, halkın iktidara karşı olan güven ve sevgisini iyice zayıflatmıştır².

Garip Öncesinde Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri

Tanzimat, Türk edebiyatı için bir dönüm noktasıdır. Yeni edebî türler, yeni temalar, yeni söyleyiş şekilleri bu dönemde kendini göstermeye başlamış ve Divan edebiyatından büyük ölçüde

toplum pahasına güçlenir, muhalefet engellenir. Bu dönemde kır ve kent arasındaki farklılıklar artar. Yenilikler kentlerde kolayca yerleşirken, kır insanları zor şartlar altında hayatlarını geleneklerine göre devam ettirmeye çalışırlar. Halkın hayat koşulları iyice güçleşir. Ülke içindeki bu sıkıntılar devam ederken bire de II.Dünya Savaşı'nın getirdiği sıkıntı ve yoksulluk eklenir, hoşnutsuzluk artar. Ayrıntılı bilgi için bkz: Murat Belge "Türkiye'de Günlük Hayat", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. 3, İletişim Yay., İstanbul, y.y.yok, s. 846.

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Dr.Osman Akandere, **Millî Şef Dönemi Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler 1938-1945**, İz Yay., İstanbul 1998, s. 19-188.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

farklı yeni bir edebiyat ortaya çıkmıştır. İşlenen temalar, şekiller vb. farklılıklar nedeniyle Tanzimat I. ve Tanzimat II. Dönemi, Servet-i Fünûn, Fecr-i Âtî, Millî Edebiyat gibi isimlerle nitelenen dönemler, aynı zamanda o yıllarda yaşanan siyasî, sosyal ve kültürel olaylarla da yakından alakalıdır. Cemal Süreya'nın ifadesiyle "Tanzimat'tan bu yana şiirimiz hızlı ve toplumsal değişmelere paralel bir gelişme içinde olmuştur. (...) Her dönem kendi görüşüne ve çatışmalarına uygun siyasal şiiri sunmuştur."³

Bu çalışmada bizim için önemli olan Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde yaşanan değişiklik ve yeniliklerdir.

Cumhuriyetin ilanından sonra düşünce zemininde, daha önceki dönemde etkili olan bazı akımların etkisini kaybetmesi söz konusudur. Cumhuriyetin ilanından sonra, II.Meşrutiyet döneminin etkili akımları İslamcılık, milliyetçilik, sosyalizm, batıcılık ikinci plana düştü. Ancak bu dönemin milliyetçi düşünce adamlarından Yusuf Akçura, Ziya Gökalp, Ahmet Ağaoğlu, Mehmet Emin Yurdakul, Ali Canip Yöntem, vs. Cumhuriyet döneminde Kemalizme bağlandılar. Cumhuriyet döneminde milliyetçilik akımına yakın duran edebiyatçılardan Mehmet İzzet, Remzi Oğuz Arık, Peyami Safa gibi yazarlar da Kemalist ilkelere ters düşmeye çalışıyorlardı. Yine bu yıllarda Hüseyin Namık Orkun, Zeki Velidi Togan, Nihal Atsız gibi edebiyatçılar ise ırkçı ve Turancı görüşü savunmaktaydı.

İslamcılık akımına baktığımızda ise bu akımın öncülerinden Sait Halim Paşa'nın Roma'da öldürülmesi ve Mehmet Akif'in Mısır'a yerleşmesiyle etkisini sürdüremediği görülür.

Sosyalizm akımının önemli yayın organlarından *Aydınlık*, 1923'ten sonra iki yıl daha çıkmaya devam eder ve Nazım Hikmet, Şevket Süreyya, Kerim Sadi gibi yazarların yazısı sık sık görülür. Sosyalist hareketin öncüleri 1925'te tutuklanır, parti ve basın organları, yayınevleri kapatılır⁴.

³ Cemal Süreya, "Sonuna Kadar", *Toplu Yazılar I Şapka Dolu Çiçekle ve Şiir Üzerine Yazılar*, YKY, İstanbul 2000, s. 49.

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Şükran Kurdakul, *Çağdaş Türk Edebiyatı*, C. 3, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1992, s. 21-30.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Garip öncesi Türk şiirinde düşünce akımlarının genel görünüşü bu durumdayken, aynı dönemde etkili olan eğilimler hakkında da kısa bir değerlendirme yapmak yerinde olacaktır⁵.

Garip öncesi Türk şiirindeki eğilimleri Ahmet Oktay şu şekilde gruplandırmaktadır⁶:

⁵ Cumhuriyet dönemi şiir eğilimleri konusunda farklı ancak birbirine yakın değerlendirmeler söz konusudur. Örneğin Şükran Kurdakul 1920'lerden 1940'lara kadar şiirimize üç ayrı eğilimden bahsetmenin mümkün olduğunu söyler: 1.Millî edebiyat akımına bağlı gelişmeler, 2.Dergâh hareketinden kaynaklanan idealist çizgi, 3.Toplumcu gerçekçiler. Bu gruplandırmada konumuzla ilgisi bakımından ikinci grupta yer alan idealist çizgi dikkate değer. Kurdakul'a göre Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'in önderliğindeki bu harekette rüya ve kendini dış dünyadan soyutlama göze çarpmaktaydı. En önemli temsilcilerinden Ahmet Hamdi Tanpınar da rüyaya büyük önem verdi, kendinden sonra gelen Ahmet Muhip'i, Garip öncesinde Melih Cevdet'i, Oktay Rifat'ı, Orhan Veli'yi etkiledi. (bkz. Age., s. 45) Cumhuriyet dönemi Türk şiirindeki eğilimlerle ilgili olan bir başka değerlendirme ise Asım Bezirci'ye aittir ve eğilimleri XX.yüzyıl başlarından itibaren dikkate alır: 1.Hececiler: İlk Mehmet Emin, ardından Rıza Tevfik heceyle şiirler yazarlar. Ziya Gökalp Yeni Mecmua'da heceyi "millî vezin" olarak salık verir. Bundan sonra hece, Orhan Seyfi Orhon, Yusuf Ziya Ortaç, Enis Behiç Koryürek, Halit Fahri Ozansoy gibi şairlerle edebiyata yerleşir. Faruk Nafiz Çamlıbel heceyi geliştirir. Onu izleyen Yedi Meşaleciler ile Ömer Bedrettin Uşaklı, Behçet Kemal Çağlar, Kemalettin Kamu daha da ileri götürürler. 2. Halkçılar: Bunlar halk şiirini örnek alarak o yolda yazan şairlerdir. Orhan Şaik Gökyay, Sabahattin Ali, Ahmet Kutsi Tecer, Ceyhun Atuf Kansu vb. şairler halk şairleri gibi yazmaya çalışırlar. 3. Öz şiirciler: Fransız simgecilerinden (Regnier, Verlaine, Samain, Rimbaud, Mallarme) esinlenen Ahmet Haşim öz şiiri savunur. Simgecilerin yanı sıra Parnasçıları da tanıyan Yahya Kemal de -bir başka açıdan- öz şiire yönelir. 1930-1940 yılları arasında bu eğilim Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Hamdi Tanpınar, Ahmet Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı gibi şairlerle sürdürülür. 4. Serbestçiler: Çoğu gerçekçi ve toplumcu olan şu şairler heceye ve aruza karşı genellikle özgür koşuğu (serbest nazmı) tutarlar. Başta Nazım Hikmet olmak üzere Ercümen Behzad, İlhami Bekir, Mümtaz Zeki, H.İzzettin Dinamo, Asaf Halet Çelebi serbest nazma dayanan yeni, yıkıcı şiirler yayımlarlar, alışılmış şiirin -öz ve biçimce- bazı kalıplarını kırarlar. (Ayrıntılı bilgi için bkz. Asım Bezirci, **Orhan Veli -Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Eserleri-**, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2003, s. 34-35)

⁶ Ahmet Oktay, **Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı 1923-1950**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1993, s. 871.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

1. *Saf Şiirciler*: Bu gruba dahil olan şairler, Yahya Kemal ve Ahmet Haşim'den çok fazla etkilenmişlerdir. "Özelde şiiri, genelde sanatı toplum sorunlarından ayıran, soyutlayan bu grup, dünyayı anlayış ve dillendiriş açısından farklılıklar gösterirse de (örneğin Necip Fazıl ve Ziya Osman mistik; Cahit Sıtkı ile Ahmet Muhip değildir), şiiri tinsel bir aşkınlığın ürünü saymakta, asıl vurguyu anlamsal düzeye değil müziğe ve imgeye yapmaktadırlar."⁷

2. *Kemalist Halkçılar*: Bu grupta bulunan şairler Ziya Gökalp ve Mehmet Emin Yurdakul'dan etkilenmişlerdir. "... halk şiiri biçimlerini (koşma, türkü vb.), gelenekçi Türkçülük düşüncesinden çok Cumhuriyet ideolojisinin Kemalist ulusçuluk anlayışına eklememeyi öngören bu şairler (Ahmet Kutsi Tecer, Orhan Şaik Gökyay, Behçet Kemal Çağlar, Ömer Bedrettin Uşaklı vb.), folklorik malzemeye öncelik vermektedirler."⁸

3. *Serbest Nazımcı Toplumcular/Gerçekçiler*: "... siyasal/toplumsal öğeyi öne çıkaran, şiiri emekçi sınıfların çıkarını dillendiren ve o sınıfları bilinçlendirmeyi amaçlayan bir etkinlik sağlayan Nazım Hikmet'in şiiri oluşturmaktadır."⁹

Garip Dönemi Öncesi

Tanzimat'la birlikte yukarıda belirtildiği üzere edebiyatımızda pek çok değişiklik ve yenilik söz konusu olmuştur. Cumhuriyet dönemini de içine alacak şekilde devam eden süreçte, bir sonraki dönem kendinden önceki dönemi bir şekilde eleştirerek kendini kabul ettirmeye çalışmıştır. Tanzimat dönemi kendisinden önce yüzyıllar boyunca etkisini devam ettiren Divan edebiyatını, Servet-i Fünûn Tanzimat edebiyatını, Fecr- Âtî Servet-i Fünûn edebiyatını, vb. az veya çok eleştirerek yıpratma yoluna gitmiş, bu dönemlerin sanatçıları gerçek edebiyatın kendileri tarafından yapılacağını iddia etmişlerdir. Dönemler arasındaki tartışmalar bir yandan edebiyatımızın değişerek gelişmesini sağlarken diğer yandan yeni değerlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Özellikle

⁷ Ahmet Oktay, *Age.*, s. 870.

⁸ Ahmet Oktay, *Age.*, s. 871.

⁹ Ahmet Oktay, *Agy.*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Cumhuriyet döneminde görülen tartışmalar –ki başlıcaları aruz-hece, eski hececiler-yeni hececiler ve tasfiye hareketi¹⁰- Türk edebiyatı için önemli noktalardan birini oluşturmaktadır. Eski hececilerle yeni hececiler arasında yaşanan tartışma aynı zamanda kısa bir süre sonra Türk şiirinde görülecek yeni dönemin de hazırlayıcısı durumundadır.

“Edebiyat dünyasını bir süre meşgul eden bu tartışma Beş Hececiler’in etkinliklerinin azalmasına, ölçsüz şiir yazan Nazım Hikmet, İlhami Bekir Tez, Ercümen Behzat Lav’ın da kendilerini ilk kez ötekilerden başka bir yerde değerlendirmelerine fırsat verdiği için önemlidir. Bu, Cumhuriyet dönemi şiirinin dönüm noktasıdır. Çünkü bundan yaklaşık dört yıl sonra Garip şiiriyle ortaya atılacak görüşlerin ipuçları bu tartışmada ortaya çıkar.”¹¹

Şiir alanındaki bu tartışmalar eski şiirin tamamen yıpranmasına, gücünü yitirmesine sebep olmuş ve bunun sonucu olarak yeni şiirin önü açılmıştır.

I. Yeni, Garip Akımı gibi isimlerle anılan yeni şiirin önderleri Orhan Veli, Melih Cevdet ve Oktay Rifat, her biri yirminci yüzyıl başlarında doğan bu üç şairin ilk örneklerini vermeye başladıkları yıllarda “Divan şiirindeki parlak geniş zaman bitmiş, Tanzimat’tan Yahya Kemal’e kadar uzayan geçmiş zaman bitmiş, İkinci Dünya Savaşı sonunun kötümserliğini yansıtan bir şimdiki zaman başlamıştır.”¹².

Ömer Faruk Huyugüzel ise Garip öncesi Türk şiirinin durumuyla ilgili olarak şu görüşleri ortaya koymaktadır: “1938’de Atatürk’ün ölümü ve İsmet İnönü’nün cumhurbaşkanı seçilmesinden sonraki yıllarda Türk edebiyatındaki destanî ve devrimci hava coşkusunu kaybeder ve memleket şiirinin hızı kesilir. Bu ilk dönemdeki Osmanlı, İslam tarihi ve din karşısındaki olumsuz tutumun doğurduğu boşluk duygusu ve yaklaşan büyük savaşın genç şairlerin ruhunda uyandırdığı karamsarlık da şiir ve edebiyatın

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hakan Sazyek, **Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1999, s. 17-21.

¹¹ Hidayet Karakuş, “Garip Akımı/Toplumcu Gerçekçiliği Sürdürenler”, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı Sempozyumu 20-21-22 Kasım 1998**, Edebiyatçılar Derneği Yay., Ankara 1998, s. 211.

¹² Cemal Süreya, “Sevgilinin Halleri”, age., s. 35.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

değişmesinde önemli bir etkidir. Şiirin tekrara düşmesi ve bir bıkkınlık yaratması da bu değişimde önemli bir rol oynamıştır.”¹³

İlkokulun son sınıfında tanışan Orhan Veli ve Oktay Rifat'ın arkadaşlıkları lise birinci sınıfta aynı edebî zevke sahip dostluğa dönüşür. Bir yıl sonra da aralarına Melih Cevdet katılır¹⁴. Ankara Erkek Lisesi'nin yayın organı olan Sesimiz dergisinin farklı sayılarında ilk eserlerini yayımlama imkânı bulurlar. Bu derginin farklı sayılarında şiirleri yayımlanan üçlü, daha sonraki yıllarda şiirlerinin aynı derginin aynı sayısında hatta aynı sayfasında yayımlanmasına özen göstereceklerdir. Bu üç genç Cemal Süreya'ya göre aynı edebiyat ekiniyle beslenmişlerdir ve görüşleri gibi delikanlılık günleri de bir arada gelişmiştir. Bu birliktelik ise “onlara, başka şiir topluluklarında görülmeyen cinsten bir yakınlık, ortaklaşa bir söz hazinesi, hatta ortak bir şiirsel söz dizimi kazandırmıştır. Hemen hemen aynı temaları işlemeleri de ayrı.”¹⁵

Oktay Rifat lise yıllarında yeni şiir konusundaki ortak düşüncelerini bir anısında şöyle dile getirmektedir: “Başka, bambaşka bir şiir hasreti ikimizin de içinde. Ben, yeni bir şiir yazmışım, Orhan'a okumağa pek cesaret edemiyorum. Çünkü ne vezni var ne kafiyesi Hem de birkaç satırlık bişey. Adı:Saksılar. (...) Bir ara boş verip okuyuveriyorum. Orhan kolay coşmaz. Coşuyor. Şu işe bakın o da cebinden dört satırlık bir şiir çıkarıyor. Adı:Kelebek. Raymond Radiguet'den tercüme etmiş. Bu sefer coşmak sırası bende. Sarmaş dolaş oluyoruz. O bambaşka şiire ilk adımı attığımızı biliyoruz. Üç dört günün içinde bu çeşit şiirlerden bir sürü yazıyoruz.”¹⁶

Lise öğrenimi sırasındaki birliktelik Orhan Veli'nin üniversite okumak için İstanbul'a gidişiyle bir süre için bozulur. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümüne kayıt yaptıran Orhan Veli üçüncü sınıfta okulu bırakarak Ankara'ya döner ve “PTT Umum Müdürlüğü Telgraf İşleri Reisliği Milletlerarası Ni-

¹³ Ö.Faruk Huyugüzel, “Edebî Sanatlar”, **Türkiye Cumhuriyetinin Temeli Kültürdür II**, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002, s. 299.

¹⁴ Garip üçlüsünün tanışması ve arkadaş olmaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hakan Sazyek, age., s. 31-32.

¹⁵ Cemal Süreya, “Oktay Rifat'ın Şiir Çizelgesi”, age., s. 86.

¹⁶ Tarık Özcan, **Şair ve Sözün Mahşeri Oktay Rifat**, Akçağ Yay., Ankara 2005, s. 27-28.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

zamlar Bürosunda memurluğa başlar. Onun dönüşü, aynı zamanda üç arkadaşın şiire dönüşünü de birlikte getirir.”¹⁷

1936 yılının son aylarında önce Melih Cevdet’in daha sonra sırasıyla Orhan Veli ve Oktay Rifat’ın şiirleri, Yaşar Nabi Nayır’ın sahibi olduğu *Varlık* dergisinde yayımlanır. Bu dergide yayımlanan şiirler, ilk örneklerine Ağustos 1937’de rastlanacak olan Garip döneminin aksine vezinli ve kafiyelidir. Genel bir değerlendirmeye bu şiirlerde Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek ve Ahmet Muhip Dıranas etkisinden söz etmek mümkündür. Bu şairlere geri planda Ahmet Haşim de eklenebilir¹⁸. Adı geçen bu şairler, aynı zamanda Asım bezirci tarafından yapılan gruplandırılmada Öz Şiirciler olarak nitelendirilmektedir. Yukarıda belirtildiği gibi öz şiirciler grubunda yer alan Ahmet Haşim Regnier, Verlaine, Samain, Rimbaud ve Mallame’dan esinlenmiş, Yahya Kemal ise gerek simgecileri gerekse parnasçıları yakından tanımıştır.

Orhan Veli’nin Garip dönemi öncesindeki şiirlerinde de öz şiirin etkileri görülür. Şair, konuyla ilgili olarak “O sıralarda gavur şiirlerini okuyorduk. (...) Bu arada Baudelaire’den sonraki nesillerin, daha çok modern şairlerin kitaplarını...” demektedir. “Üstelik, arkadaşı Oktay Rifat’ın da açıkladığı gibi, ‘Orhan Veli kalemi eline aldığı zaman Baudelaire, Rimbaud, Verlaine gibi şairlerin şiir meselelerini Haşim’den sonra Cahit Sıtkı, Muhip Dıranas ve başkaları beş aşağı beş yukarı sanat piyasasına sürmüşlerdir. Biz yetiştiğimiz sırada Baudelaire, Rimbaud, Verlaine çok sevilen şairlerdir.”¹⁹

İlk dönem şiirleriyle ilgili olarak Orhan Veli Baudelaire’den sonraki nesilleri, özellikle de modern şairlerin kitaplarını okuduklarını söylerken, sürrealistleri de okuduklarını ve herkesin acıplık telakki ettiği şiirleri o dönemde yazdıklarını ilave eder²⁰.

15 Eylül 1937’de *Varlık* dergisinde Orhan Veli ve Oktay Rifat ortak imzasıyla yayımlanan Ağaç şiirinde gerçeküstü bir olay anlatılır:

¹⁷ Hakan Sazyek, age., s. 33

¹⁸ Hakan Sazyek, agy.

¹⁹ Asım Bezirci, age., s. 36

²⁰ Asım Bezirci, age., s. 51.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Ağaca bir taş attım
Düşmedi taşım.
Düşmedi taşım.
Taşımı ağaç yedi.
Taşımı ağaç yedi.
Taşımı isterim.

“Atılan taş yere düşmüyor, taş ağaç yiyor. Böylesi olaylara daha çok masallarda, düşlerde ya da gerçeküstücülerin şiirlerinde rastlanır. Ayrıca gerçeküstücüler de sık sık çocuk temini işlerler. Onların gözünde çocukluk, Andre Breton’un da dediği gibi ‘yasakların ve sınırların bulunmadığı’ özgür, katıksız bir dünyadır. Belki Orhan Veli’nin gerçeküstücülerden olduğu söylenemez, ama onlardan bazı etkiler aldığı söylenebilir.”²¹

Varlık dergisinin Ekim 1937 sayısında da Orhan Veli ve Oktay Rifat’ın ortaklaşa kaleme aldıkları “Surrealist Oyunlardan Diyalog” yayımlanır. Bu örnek Cemal Süreya’ya göre Garipçilerin çıkışlarında gerçeküstücü biraz da Dadacı esinlerle yüklü olduklarının bir göstergesidir²².

Garip şiirinin başlangıç yıllarında Fransız edebiyatından ve batıda gelişen sanat ve fikir akımlarından geniş ölçüde etkilendiği ifade edilen bir başka görüşe göre ise Garip üzerinde “Varoluşçuluk ve Gerçeküstücülüğün etkilerini, 1938’de Türkçe’ye Dünya Nimetleri adıyla çevrilen eseriyle Andre Gide’i ve fikirleri ve şiirinden sık sık söz edilen Andre Breton ve Paul Eluard’ı zikredebiliriz. Özellikle Andre Gide, *Dünya Nimetleri*’ndeki duyularla yaşama ve zevkçiliği telkin eden görüşleriyle devrin şairleri ve genç kuşaklar üzerinde etkili olmuştur.”²³

Kendilerinin gerçeküstücü şairler olarak nitelendirilmeleri konusunda Orhan Veli, birkaç defa sürrealist şairlerden bahsetmekle onlardan biri olunamayacağını ifade ederek “Surrealiste olmamız için bizim de onlar gibi yazmamız lazımdır. Halbuki bizim şiirlerimiz modern Avrupa şairlerinden hiçbirine benzemez. Biz Garp şairlerinden ziyade kendi halk sanatkarlarımızdan, onların şiirlerinden, onların edalarından istifade ediyoruz.” demektedir.

²¹ Asım Bezirci, age., s. 50.

²² Cemal Süreya, “Oktay Rifat’ın İlk Şiirleri”, age., s. 346.

²³ Ö.Faruk Huyugüzel, agm., s. 301-302.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

dir²⁴. Bu savunmayı sık sık yapmalarına rağmen hiç kimseyi inandıramadıklarını da ilave eder Orhan Veli.

Batı edebiyat akımlarından etkilenme konusunda Oktay Rifat ise şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “Fransa’daki edebiyat cereyanlarının olduğu gibi bize aktarılabileceğine inanmak çocukluk olur. İnsan kendi kendisinden başak bir insan olamayacağı gibi, toplum da kendi şartlarının dışına çıkamaz. Fransız edebiyatından yahut herhangi bir milletin edebiyatından bizim edebiyatımıza, ancak bu toprakta tutabilecek fidanlar getirilebilir.”²⁵

Sürrealistlerden etkilenme konusunda Oktay Rifat bir başka yerde ise “Gündelik hayatta bir olağanüstülük bulunduğunu ilkin onlar bize açıkça gösterdiler. Bizim ilk şairlerimiz (Orhan Veli’nin, Melih Cevdet’in ve benim) biraz da bu anlayışın etkisindedir.” demektedir²⁶. Oktay Rifat’ın beğendiği Türk şairler arasında Ahmet Haşım, Necip Fazıl, Orhan Veli, Cahit Sıtkı, Metin Eloğlu, Nevzat Üstün, Nedret Gürcan ve Edip Cansever, yabancı şairlerden Baudelaire, Rimbaud, Mallarme, Supervielle, Eluard, Prevert, Poe, Valery, Keats, Rilke ve Homeros sayılabilir²⁷.

Garip hareketinin ilk yıllarında Andre Gide’in adı geçen eserinin genç şairler üzerindeki etkisini ise Tanpınar şöyle açıklamaktadır: “... yerli kültür bağları zayıflamış, değerler karşısında az çok şüpheli, içtimaî müeyyidelerin baskısından şu veya bu sebeple az çok kurtulmuş gençliğe bilhassa bu eserin, *Dünya Nimetleri*’nin (Andre Gide), dış dünyanın ve kendi ferdi hayatlarının kapısını açtığı, yaşama kelimesinin onlar için manasını değiştirdiği ve yanlış bir tefsirle biraz da kendi hayatlarına ve ilk göze çarpan realiteye hapsettiği muhakkaktır.”²⁸

Garip üçlüsünün Batı edebiyatını yakından takip ettiğini ifade eden Ahmet Kabaklı’ya göre birbirine zıt görünen edebiyat

²⁴ Orhan Veli, “Sapık Temayüller”, *Şairin İşi-Yazılar, Öyküler, Konuşmalar*, YKY, İstanbul 2001, s. 299.

²⁵ Orhan Veli, “Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet Anday ile Sanat Üzerine Konuştuk”, age. S. 379.

²⁶ Tarık Özcan, age., s. 77.

²⁷ Tarık Özcan, age., s. 74-76.

²⁸ Ahmet Hamdi Tanpınar, “Türk Edebiyatında Cereyanlar”, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yay., İstanbul 1998, s. 114.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

ve fikir akımları bazen aynı sanatçıda karşımıza çıkabilir. “Mesela Garipçiler, bir yandan günlük yaşayışı ve dış âlemi hiç şairaneliğe kaçırmaksızın yazmak ilkelerini uygularken bir yandan da rüyaya, sayıklamaya, deliliğe, altsuura dayanan gerçeküstücü şiir ilkelerini nazarı olarak savunmuşlardır. (...) Batı’ya bağlı ve yeni şiir yapmak iddiasındaki bu şairlerin dünya şiirini çok yakından, sadece birkaç yıl geriden izledikleri söylenebilir.”²⁹

Garip hareketinin etkilendiği Batılı şairler konusunda Enis Batur ise farklı isimler üzerinde durmaktadır: “Garip hareketi, geniş hatlarıyla gerçeküstücülük öncesi (ve öncüsü) Fransız şiirinden hız alıyordu başlarda: Ünlü ‘Çirozname’ nin şairi Charles Cros ve çatal dilli Tristan Corbiere ilk belirgin çıkış noktalarıydı. Zamanla gerçeküstücülükle de tanıştı Orhan Veli; ama, bu sanatsal etkinliği tek boyutta algılamayı yeğledi; gerçeküstücülüğün iliğini oluşturan ve Rimbaud’dan, Lautreamont’tan, Apollonaire ve Jary’dan yola koyulan kesimin çok boyutlu (bilinçaltının serüvenleri, kendiliğinden yazı, usdışı ve usüstü, klasik yasaları ters yüz edilmiş imgecilik, doğüstü ve ötesi gizilgüçler) girişiminin yerine gündelik yaşamın kaba incelikleri ve kabadayılıklarıyla iletişime giren bir kanadı, Prevert’i ve çevresini seçti.”³⁰

Garip hareketi üzerinde gerçeküstücülük ve varoluşçuluk etkisiyle ilgili olarak farklı yazarlar tarafından yukarıda belirtilenlere benzer düşünceler yer almaktadır³¹. Garip şairlerinin Batılı fikir ve sanat akımlarından etkilenmesi konusuyla ilgili olarak, Garip hareketi hakkında en kapsamlı çalışmayı yapan Hakan Sazyek Tanpınar, Kısakürek, Dıranas ve Haşim gibi Türk şairlerin yanı sıra Baudelaire, Rimbaud, Verlaine, Villon, Ronsard, Bizet, Hellnes gibi Fransız şairlerin Türk şiir geleneğinin yakın dönemlerinin de takip edilen sanatçıları olduklarını ve “üç şairin, şiirimize yeni bir

²⁹ Ahmet Kabaklı, **Türk Edebiyatı**, C. IV., Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İstanbul 2002, s. 43.

³⁰ Ramazan Korkmaz-Tarık Özcan, “Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri”, **Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000**, (Editör:Ramazan Korkmaz), Grafiker Yayıncılık, Ankara 2004, s. 255.

³¹ Ramazan Korkmaz- Tarık Özcan, agm., s. 252-253; Hakan Sazyek, age., s. 34, 209-212, 215-221; Tarık Özcan, age., s. 78-79.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

tarz getirmeden önce belirgin ama kısa bir etkilenme sürecinden geçtiklerini" ifade etmektedir.³²

Garip üçlüsünden Orhan Veli'nin ilk yeni şiirlerinde görülen bir başka etki ise Japon haykaylarıdır³³. Nurullah Ataç'ın "Biraz Fransız sürrealistlerinin yazılarını, biraz da Japon haykaylarını hatırlatan küçük parçalar"³⁴ olarak nitelendirdiği bu ilk şiirler için Memet Fuat, Japon haykaylarındaki şekil özelliklerine uymadan Orhan Veli'nin kendine göre yazdığını ifade eder ve Gemliğe Doğru şiirini buna örnek olarak gösterir. Orhan Veli *Varlık* dergisi için haykaylar çevirmiş ve Garip'in ilk baskısında yer alan "İstanbul İçin Hay-Kaylar"ı kaleme almıştır³⁵. Her şeyden söz eden haykayların şair üzerindeki etkileriyle ilgili olarak şöyle bir sonuca varır Memet Fuat: "Kanımca, Orhan Veli kısa yazmak, açık, aydınlık, yalın, duru, 'az sözle çok şey' anlatmak gibi özelliklerinin yanı sıra, dilin şiirine varmakta da 'haiku'lara çok şey borçlu"³⁶.

Sanat ve düşünce düzleminde şiirlerinin oluşması ve olgunlaşmasında Batılı fikir ve sanat akımlarıyla -özellikle Orhan Veli üzerinde- Japon haykayları yanında II.Dünya Savaşı yıllarında yaşanan sıkıntılar, olumsuzluklar, çevresine büyük bir duyarlılıkla bakan, o güne kadar görülmeyeni gören bu üç şairi de çok yakından etkilemiştir. Şiirlerinin oluşumunda, ortaya çıkmasında ve çok etkili olmasında bu savaşın etkileri yadsınamaz bir gerçektir. Sezai Karakoç, II.Dünya Savaşı ve Garip arasındaki bağlantıya şöyle dikkat çeker: "Sonra savaş geldi çattı... İnsanoğlu, dünya tarihinde eşi görülmemiş bu allak bullak oluşa maruz kaldı.

³² Hakan Sazyek, age., s. 34. Batılı edebî akımlarla Garip arasındaki bağlantı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Age., s. 209-222.

³³ Haykay: "Hoşa giden" anlamına gelen bu terim, kelime oyunları, aşk söylemleri ve günlük yaşamla ilgili yergiler yapabilmek için her türlü kuralın göz ardı edildiği bir şiir türünü tanımlar. (Ayrıntılı bilgi için bkz. **Thema Larousse** Tematik Ansiklopedi, Sanat ve Kültür:Dünya, Milliyet Yay., 1993-1994, s. 43) Ze Budizmi ile yakından ilgili olan Haiku (haykay), entelektüel olmaktan ziyade duygusaldır. Haiku Batı şiirinde özellikle imgesel şiirde büyük etkiye sahiptir. Ayrıntılı bilgi için bkz: **Encyclopedia International**, C. 8, Grolier Incorporated, Canada 1971, s. 260.

³⁴ Asım Bezirci, age., s. 45.

³⁵ Memet Fuat, **Orhan Veli**, Adam Yay., İstanbul 2000, s. 98-121.

³⁶ Memet Fuat, age., s. 114.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Bunun şiirimizdeki sonucu, Orhan Veli ve arkadaşlarının ekolüdür. Mutlak değerlerini inkâr ve reddeden, var oluşa açlığın açısından bakan, katı realizm ekolü. Savaş boyunca ve sonra da savaşın kalıntıları ortadan kalkıncaya kadar bu ekol, tam hükümran oldu.”³⁷

Orhan Veli neslini inkârcı olarak nitelendiren Mehmet Kaplan’a göre ise “Bu neslin inkârcılığında, bir sürü değersiz insanın yüksek mevkilere geçmeleri ve refah içinde yüzmelerine karşılık, kendilerinin zaruretler içinde kıvrınmalarının da rolü vardır. İkinci Dünya Savaşı esnasında vurguncular şehirlerde keyif sürerlerken, Orhan Veli nesli kırlarda, bayırlarda askerliklerini yapıyorlar, ölümü ta kalplerinin içinde duyuyorlardı.”³⁸

Bu nesle dahil sanatçıların eserlerini de etkileyen özelliklerinden bir diğeri ise Tanzimat’tan beri sanatçılarımızın eski inançlarıyla Batı’dan gelen yeni düşünceler arasında sıkışıp kalmaları sonucunda gördüğümüz buhran ve dualizmin inançsızlık halini almış olmasıdır³⁹. Ercilasun, Orhan Veli neslinin eserlerini verdiği dönemle ilgili olarak CHP bürokrasisinin ve tek parti zihniyetinin yarattığı hürriyetsizlik havasının tesirinden de bahsedebileceğini ifade etmektedir⁴⁰. II.Dünya Savaşı yıllarında, savaşa katılmadığı halde bütün olumsuzluklarını yaşayan Türk toplumunun en az zararlı bu olumsuzlukları atlatması için iktidar tarafından bazı uygulamalar yapılmış; ancak bu, kısa sürede özgürlüklerin kısıtlandığı bir ortamın doğmasına sebep olmuştur. Bu dönemde toplumcu dergiler kapatılmış ve şairler ya hapse atılmış, ya sürgüne gönderilmiş, ya kovuşturmaya uğramış ya da baskı altına alınmışlardır.⁴¹

Varlık dergisinde yayımlanan şiirleriyle dikkatleri çeken bu üç genç şair “ortak kitap öncesi dönemde, getirdikleri yeni tarzın uç örneklerini vermeye özen göstermişlerdir. Sanki, harekete

³⁷ Hakan Sazyek, age., s. 341.

³⁸ Mehmet Kaplan, *Şiir Tahlilleri 2- Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh Yay., İstanbul 1984, s. 134.

³⁹ Bilge Ercilasun, *Orhan Veli Kanık (Hayatı, Sanatı ve Eserlerinden Seçmeler)*, MEB.Yay., İstanbul 1998, s. 27.

⁴⁰ Bilge Ercilasun, age., s. 30.

⁴¹ Asım Bezirci, age., s. 53.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

ad olacak 'garip' nitelemesinin şiirlerine yakıştırılmasını ister gibidirler."⁴²

Yazdıkları şiirler genellikle alaya alınır; ama bu üçlü durumdan hiç de şikayetçi değillerdir. Melih Cevdet şiir yazma işini başta nasıl şakaya aldıklarını ve eğlendiklerini "Biz üç arkadaş şiir yazarken nasıl şaka ediyorduk, bilemezsiniz... Dünyayı şakaya alıyorduk. Gerçekten devrimci bir şiir olduğunu sonradan anladım. Çünkü bu şiir alaydan çıkmıştı. Alay etmezseniz hiçbir şey çıkaramazsınız. Biz düpedüz alay ettik." sözleriyle dile getirmektedir⁴³.

Edebiyat kamuoyunda daha çok olumsuz eleştirilerle karşılaşan bu ilk dönem şiirleri için Orhan Veli ise şu açıklamayı yapmaktadır:

"Yirmi yaşımızı dolduralı bir iki seneden fazla olmamıştı; beylik kalıplar, beylik oyunlar, beylik dünyalar içinde bunalmış kalmış olan şiire yeni imkanlar arayalım dedik. Şiire yeni dünyalar, yeni insanlar sokarak, yeni söyleyişler bularak şiirin sınırlarını biraz daha genişletmek istedik. İlk işimiz, bilinen sanatları bir tarafa bırakıp, şiiri bu sanatlar dışında şiir yapan özellikleri aramak oldu. (...) Üstelik biz de görmek istediğimiz şiirin ne olduğunu belirtmek için, birtakım softaların damarına basmaktan hoşlanıyorduk."⁴⁴

Hareketin temsilcilerinin kendi ifadelerinden de anlaşılacağı üzere aldıkları olumsuz eleştiriler onları çok fazla etkilemez, gitmek istedikleri yoldan, yapmak istedikleri şiirden alıkoymaz.

Garip kitabının yayımlanmasından önce poetik belirginleşmesini hızlandırarak ilkelerini netleştiren genç şairler tarafından "gerek şiirlerle, gerekse yazı ve konuşmalarla hareketin, toplumcu estetiği benimseyişi, edebî geleneğin her türlü öğesinden uzak duruşu ve günlük dili şiire malzeme yapma isteği belirgin bir biçimde ortaya konmuştur. İlk evredeki aşırı ve aykırı örnekler sürdürülmekle birlikte bu örneklerin şiirsel düzeylerini yükseltme çabaları da gösterilmeye başlanır. Bu evre aynı zamanda onların

⁴² Hakan Sazyek, age., s. 37.

⁴³ Tarık Özcan, age., s. 342.

⁴⁴ Orhan Veli, "Genç Şairden Beklenen", age., s. 195.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

hareketi başlattıkları Ankara'da çıkan *Varlık*'ın yanı sıra *Gençlik*, *İnsan*, *Ses*, *Yenilik* gibi kimi İstanbul dergilerinde de görünmeye başladıkları bir süreçtir. (...) Garipçiler, adı geçen dergilerdeki yeni tarz şiirleriyle seslerini duyurmayı başarmışlar, hatta yaratıkları yankılarla, yol açtıkları tartışmalarla dönemin şiir gündeminde belli bir konuma gelmişlerdir."⁴⁵

Yaşadıkları dönem göz önüne alındığında "batılılaşma, halka yönelme ve bilimsel düşüncüyü kılavuz edinme"nin Garip hareketinin estetik ve epistemolojik alt yapısının temellerini oluşturduğu bir gerçektir. Aynı zamanda bu süreçte tam anlamıyla bir geçmişe karşı olumsuz bakış söz konusudur⁴⁶. Ancak burada geçmişle kastedilen sadece Divan edebiyatı değil, Garip hareketine kadar Türk şiir tarihinde yer almış bütün şiir hareketleri ve dönemleridir. Haşim'e karşıdılar, hececilere karşıdılar, toplumcu-gerçekçi Nazım Hikmet'e karşıdılar. Orhan Veli "Şiir Türkiye'de doğuş halindedir. (...) Bugüne kadar hiçbir şekilde şiir yoktu." diyecek kadar kendinden emin ve önceki dönemi bir anda silecek kadar eskiye karşı olumsuzdur⁴⁷. Ancak burada dikkat edilmesi gerek nokta, Orhan Veli'nin düşüncelerinin, eskiyi eleştirme konusundaki ilk görüşler olmamasıdır. Eski şiirin yıpratılmasında özellikle aruz-hece tartışmaları büyük bir etki yapmıştır. Yetişen yeni kuşaklar eski şiirin çerçevesinden çıktıktan sonra "şiirin geniş kesimlere, hayata, nesnel gerçekliğe ve dışarıda oluşan edebî hareketlerin çekim alanına yakınlaşması yolunda önemli adımlar atmıştı. Gerçekleştirilen bu atılımlar, Garipçilerin şiiri yenileştirme çabalarında işlerini kolaylaştırmış ve onlara öncülük etmiştir."⁴⁸

Yeni şiir arayışlarının Garip öncesinden başladığını ifade eden bir başka görüş ise Behçet Necatigil'e aittir. Yazar, üç şairin "muhafazakâra deli dolu, delişmen, laubali gelen" şiirler yazmaya başladıkları yıllarda şiirde şekil ve muhteva geleneğinin yıkılmaya başladığını belirtirken yeni şiiri sadece Garipçilerin şahsında aramanın yanlışlığı üzerinde de durur: "1937'den önce Ahmet Muhip, Cahit Sıtkı, Fazıl Hüsnü gibi halis şairler, yeni şiiri arıyorlardı, kısmen de bulmuşlardı. (...) Garip şairlerinin yaptığı iş, sessiz se-

⁴⁵ Hakan Sazyek, age., s. 41.

⁴⁶ Hakan Sayek, age., s. 347.

⁴⁷ Orhan Veli, "Şiir Ölüyor mu?", age., s. 339.

⁴⁸ Hakan Sazyek, age., s. 21.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

dasız çalışıp taze örnekler verenlerin yanında aşırı bir hamleyle öne geçmek oldu.”⁴⁹

Yeni şairler üzerinde Nazım Hikmet’in de belirli bir etkisi olduğunu ifade eden Süreya’ya göre Türk şiiri 1940 yıllarında kendini yenileyerek biçim, mantık ve doğruları konusunda büyük bir değişim yaşadı ve bu yeniliğin, değişimin ortasında yetişen yeni şairler Nazım Hikmet’in anlatımından çok yararlandılar. Garip üçlüsünden Oktay Rifat ve Melih Cevdet’e bazı deyimleri kullanma sevgisinin Nazım Hikmet’ten geçtiği de söylenebilir⁵⁰.

Garip’in Ortaya Çıkışı

Orhan Veli, kendisinin ve arkadaşları Oktay Rifat ve Melih Cevdet’in yeni şiir anlayışına göre yazdıkları şiirlerden bir kitap hazırlama düşüncesindedir ve 1941 yılının Mayıs ayında bu düşüncesini gerçekleştirir. Kitabın adı, arkadaşı Cahit Yamaç’ın tavsiyesiyle *Garip* olur. Bu isim, şiir anlayışları ve şiirleri garipsenen bu üçlü için çok uygun düşer. Kitapta Melih Cevdet’in on altı, Oktay Rifat’ın yirmi bir ve Orhan Veli’nin yirmi dört şiiriyle Orhan Veli ve Oktay Rifat’ın ortaklaşa kaleme aldıkları iki şiir yer almaktadır. Önsöz yerinde ise Orhan Veli’nin şiir hakkındaki düşüncelerini açıkladığı ve daha önce farklı yerlerde yayımlanmış makalelerinden bir seçme yer almaktadır.

Edebiyat tarihimiz açısından bu önsöz büyük önem taşımaktadır. Her ne kadar üç şairin imzasıyla çıkmış olsa da önsözdeki düşünceler tamamen Orhan Veli’ye aittir ve onun şiir hakkındaki düşüncelerini, eleştirilerini çekinmeden, büyük bir açıklıkla dile getirdiği bir manifesto niteliğindedir. Melih Cevdet özellikle bu önsözdeki düşüncelerin bir kısmına katılmadığını, üçlü arasında bazı görüş farklılıkları olduğunu çeşitli vesilelerle işaret etmiştir. Ancak yine de üç arkadaş baştan beri devam ettirdikleri birliktelik görüntüsünü sürdürmüşlerdir.

Önsözdeki düşüncelerin kitabın içindeki şiirleri tam yansıtmadığı şeklinde farklı eleştiriler de yapılmıştır: “*Garip*’in ilk ba-

⁴⁹ Behçet Necatigil, *Düzyazılar 2 Konuşmalar Konferanslar*, Cem Yayınevi, İstanbul 1983, s. 577.

⁵⁰ Cemal Süreya, “Nazım Hikmet”, age., s. 47-48.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

sımındaki şiirlerin, önsözdeki ilkelerle tam anlamıyla bağdaştığı, kaynaştığı söylenemez. Şairaneyi reddeden üç şair, dünyaya ya küçük çocuk duyarlığı, saflığı; ya da yetişkin fakat ancak kendi rahatına düşkün, sıradan, bön bir kimsenin basit tedirginlikleri içinde bakıyor, şaşırtmacalar yazıyorlardı.⁵¹ Yine aynı metinde ifade edildiğine göre aslında şairaneliği kaldırma konusunda da başarılı olamamışlar, yazmanın sohbetten, yarenlikten farksızlaştığı bu şiir biçimiyle sadece şairaneyi değiştirmiş ve eskisinin yerine yumuşak bir ironi ve hüznle karışık bir şairanelik getirmişlerdir.

Etraflarına eleştirel ve alaycı bir gözle bakan Garip üçlüsü için “mühim olan kelimeler değil, kelimelerin arkasındaki gerçeklerdir. ‘Şairanelik’e savaş açmalarının sebeplerinden biri günlük hayatta, bilhassa siyasilerin ve gazetelerin, dili bir aldatma vasıtası olarak kullanmalarıdır.”⁵²

Eskiye ait olan her şeyin yıkılması prensibiyle yola çıkan ve şiirlerinde bu düşüncenin örneklerini vermeye gayret gösteren Garip üçlüsünden Orhan Veli eskiyi niçin yıkmak gerektiğini şöyle açıklar:

“Yapıyı temelinden değiştirmek lazımdır. Biz, senelerden beri zevkimize, seviyemize, irademize hükmetmiş; onları tayin etmiş, onlara şekil vermiş olan edebiyatların sıkıcı, bunaltıcı tesirinden kurtulabilmek için o edebiyatların bize öğretmiş olduğu her şeyi atmak mecburiyetindeyiz. O ruhu atmak, o seviyeyi kaybetmek, o zevki unutmak mecburiyetindeyiz. Sade güzel telakkimiz değil, bütün telakkilerimiz değişmeli. Yeni unsurlar, yeni malzemeler, yeni söyleyiş tarzları bulmalıyız.”⁵³

Sanat, toplum ve okur arasında kurduğu ilişkiyle sözlerine devam eden şaire göre sanat nasıl cemiyetin hayat şartlarına göre değişim göstermek zorundaysa değişiklik sebebi olan okur da yeni sanatı kabul etmek zorundadır.

⁵¹ “Garipçiler”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 3, Dergâh Yay., İstanbul 1979, s. 286.

⁵² Mehmet Kaplan, *age.*, s. 134.

⁵³ Orhan Veli, *agm.*, s. 339.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Garip Önsözü ve Genel Olarak Üzerinde Durulan Konular

Orhan Veli tarafından kaleme alınan ve Oktay Rifat ve Melih Cevdet tarafından da imzalanan bu önsözde şair, şiirin ne olması gerektiği üzerinde değil ne olmaması gerektiği üzerinde durur ve bu nedenle önsözü bir "Hayır Manifestosu" olarak değerlendirilmemek yanlıştır olmayacaktır.

Orhan Veli ve arkadaşları için eski şiire ait tüm geleneklerin yıkılması gereklidir. Bu şiire ait en önemli özelliklerden biri ise vezin ve kafiye'dir. Orhan Veli önsözde bu konu üzerinde detaylı bir şekilde durur. Şaire göre kafiye önce ikinci satırın hatırlanması için kullanılmış, sonra güzellik unsuru olarak buna vezin eklenmiştir. Bu durumu iptidâî insan için önemli gören Orhan Veli'ye göre artık insan o zamandan beri pek çok gelişmeler kaydetmiştir ve eski insanı büyük bir hayrete düşüren veya heyecanlar uyandıran vezin ve kafiye'nin gelişmiş insan için bir önemi kalmamıştır. Âhenk konusuna da değinen şaire göre o, vezin ve kafiye'nin dışında, onlara rağmen mevcut bir şeydir ve âheng'in sadece vezin ve kafiyeyle sağlanacağına inanmak "safdillilik"tir. Şair, kafiyeyle şiir dili arasındaki bağlantıya da dikkat çeker ve kafiye yüzünden "şiir dilinin kendine has yapısı" diye dar bir görüşün ortaya çıktığını ifade ederek bu görüşü savunan kişilerin bazı şiirleri "konuşma diline benzemiş" diyerek reddettiklerini belirtir⁵⁴.

Vezin ve kafiye yanında Garip şairlerinin şiirden atmaya çalıştıkları eskiye ait özelliklerden bir diğeri ise edebî sanatlardır. Her şeyi gördüğü gibi anlatmak gayesinde olan Garipçiler için edebî sanatlardan biri olan teşbih, eşyayı olduğundan başka türlü görmek zorudur ve eşyayı başka türlü görmek zorudur asıl garip olan. Ancak bunu yapan şairin garip değil de "gördüğünü herkesin kullandığı kelimelerle anlatan adamı bugünün münevveri"nin garip kabul etmesi daha mantıksızdır⁵⁵.

Sanat alanında yapıcılık-yıkıcılık kavramları üzerinde de durur Orhan Veli. Ona göre büyük sanatkârın sınırı yoktur. Bir şeyin lüzumlu olduğu kadar lüzumsuzluğunun da bilinmesi gereklidir. "Lüzumu hissedenler kurucular, lüzumsuzluğu hissedenler

⁵⁴ Orhan Veli, "Garip", age., s. 12.

⁵⁵ Orhan Veli, agm., s. 13.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

yıkıcılarıdır." Şair için yıkıcılar, toplumların fikir hayatını devam ettirmek isteyen insanlardan daha değerlidirler, bunların başarılı ya da mükemmel olmaları da gerekli değildir. Ancak bu insanlar "ya bir yol gösterir, yahut bir yolun yanlış olduğunu söyler." Fedai olarak nitelendirilmesi gereken bu tür insanların takdirle, minnetle karşılanması da isteyen şairin bu sözlerinden yola çıkarak kendisini bir anlamda fedai olarak gördüğü sonucuna varabiliriz⁵⁶. Toplumunu etkileyen fikirlerin aynı şekilde devam etmesinin de şaire göre bir faydası yoktur. Yeri geldiğinde lüzumsuz olan fikirler atılabilir yerine yenileri getirilebilir. Orhan Veli'nin yıkıcılık-yapıcılık fikrine paralel olarak, Garip şiirini modernizm bağlamında değerlendiren Hakan Sazyek'in düşüncelerini de burada vermek konuyu daha açıklar mahiyette olacaktır. Yazar, Türk edebiyatında birbirini eleştirerek, yıpratarak ve takip ederek gelen sürecin üç tutumla gerçekleştiğini ifade eder:

"Birincisi, özgün bir biçim geliştirirken 'eski'nin olumlu yönlerinden bir seçme de yapan uzlaşmacı ve eklektik tutum; ikincisi, 'eski'den bütüncül kopuşu kapsayan, özgün bir çıkış göstermekle birlikte bu kopuşu bir çatışmaya dönüştürmeden, dolayısıyla yıkıcı bir zemine oturmadan uygulayan karşıt tutum; üçüncüsü ise yine edebî eser düzleminde görülen bütüncül kopuşu manifest bir aşırılığa vardırıarak çatışmayı açığa çıkaran yıkıcı tutum."⁵⁷

Bu tutumlardan birincisi için verilen örnek, Yahya Kemal, ikinci için verilen örnekler ise Ahmet Haşim, Servet-i Fünûn ve 2.Yeni'dir⁵⁸. Buradan çıkacak sonuca göreyse yıkıcı tutum için gösterilebilecek örnek Garip şiiridir.

Sanatın kendisini devamlı yenilemesiyle ilgili olarak üzerinde durulabilecek bir başka görüşe göreyse "sanat, mevcutla yetinmek, mevcudu tekrarlamak değil, yeniyi aramak, yapılmayı yapmaktır."⁵⁹. Garip şiirinin yaptığı iş de tam anlamıyla budur: Yeniyi aramak, yapılmayı yapmak.

⁵⁶ Orhan Veli, agm., s. 14-15.

⁵⁷ Hakan Sazyek, "Modernizm Bağlamında Garip Hareketine ve Şiirine Bir Bakış", *Hece Şiir Özel Sayısı*, nr. 53/54/55, Hece Yay., Ankara, 2001, s. 75.

⁵⁸ agm, s. 76.

⁵⁹ Behçet Necatigil, age., s. 576.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Orhan Veli'nin üzerinde durduğu konulardan biri de, genel olarak şiirin hizmet ettiği toplum kesimlerinin değişiklik arz etmesidir. Şiiri büyük ölçüde burjuvazinin malı olarak gören şaire göre, yüksek sanayi devrinin başlamasından önce de dinin ve feodal zümrenin kölesi durumunda olan şiirin karakteristik özelliği "müreffeh sınıfların zevkine hitap etmiş olmak"tan başka bir şey değildir. Müreffeh sınıfla, yaşamak için çalışmak zorunda olmayan kişileri işaret eden Orhan Veli, artık şiirin onlara değil, dünyada çok daha büyük bir grubu oluşturan, yaşamak için durmadan dışışmek zorunda olan sınıfa hizmet edeceğini ifade eder. Bu sınıfın ihtiyaçlarının dile getirilmesi ise eski edebiyat vasıtalarıyla mümkün olamayacağı için değişmek kaçınılmazdır⁶⁰. Gayri tabiiikten kurtulabilmek, hakikate ulaşabilmek için "... senelerden beri zevkimize, irademize hükmetmiş, onları tayin etmiş, onlara şekil vermiş edebiyatların bize öğretmiş olduğu her şeyi atmak" gerektiğini söyler⁶¹.

Garip üçlüsünün eski şiir hakkındaki görüşleri ile ilgili olarak Cemal Süreya ise şunları söylemektedir: "Orhan Veli büyük atılımını yaparken şiirden değil, şiir olmayandan çıkıyordu. Amacı, sanki, yeni bir tür şiir yazmak değil, eski şiiri yıkmak, onu itibarsızlaştırmaktı... Bu bakımdan eski şiirde ne varsa Orhan Veli ve arkadaşlarının şiirinde o yoktu. Bir çeşit, eski şiirin tersi yazılmaktaydı."⁶²

Önsözde dikkati çeken bir başka düşünce ise, Garip üçlüsünün özellikle de Orhan Veli'nin ortadan kaldırmaya çalıştığı şairanelik üzerinedir. Eskiye ait olan her şeyi yıkmak gerektiğine inanan şair için her şeyden evvel şairanenin aleyhinde bulunmak gereklidir⁶³. "Şiiri eski şiirin şairane modalarından kurtararak tabiileştirmek ve basitleştirmek, bunun için de bilinçaltına açılmak ve ondaki saflığı, çocuksuluğu, tabiiliği yakalamak gerekir."⁶⁴

Eski şiiri yıpratmak hatta yıkmak niyetinde olan Garip şairlerinden Orhan Veli'nin bu konuda yazmış olduğu makalelerde

⁶⁰ Orhan Veli, agm., s. 13.

⁶¹ Orhan Veli, agm., s. 14.

⁶² Cemal Süreya, "Düşüncenin Giysisi", age., s. 171.

⁶³ Cemal Süreya, agm., s. 22.

⁶⁴ Ö.Faruk Huyugüzel, agm., s. 301.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

birbirine zıt görüşlere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Önceki tarihli yazılarında Divan şiirindeki eksikliklerden, kusurlardan bahsederken⁶⁵ Bahadır Dülger'in yaptığı bir ankette, Divan şiirini sevdiğini söyler ve şöyle devam eder:

"Divan şiirinden sonra bugüne kadar da Türkiye'de şiir yazılmadığını zannediyorum. Fakat bugün şiirimizde bir kımlıdanma vardır. Bu kımlıdanma en ziyade Divan edebiyatının tesirinden geliyor. Yani bugünkü şairler Divan edebiyatını aynen taklit ediyorlar demek istemiyorum. Fakat bugün şekil endişesi diye bir şey duyuyorsak, dilin mükemmelleşmesi lazımdır diye bir kaygımız varsa, bu endişeye, bu kaygıya Divan şiirini okuduktan sonra geliyoruz. Divan şiirinin sanatlarını biliyoruz, fakat bugünkü şiirin sanatlarını bilmiyoruz. Onların neler olduğunu öğrenirsek, bugünkü şiirimizle Divan şiiri arasındaki yakınlığın nereden geldiği daha iyi meydana çıkacak. Eski Türk cemiyeti dilini, büyük bir dil yaparak Avrupalılara öğretebilseydi Divan şiiri dünyanın büyük şiirlerinden biri olurdu."⁶⁶

Garip Sonrası

Garip kitabının yayımlandığı yıllar, II.Dünya Savaşı'nın tüm şiddetiyle devam ettiği yıllardır ve daha önce askerliklerini yapmış olmalarına rağmen, savaş riskine karşı tüm gençler gibi Garip üçlüsü de tekrar askere alınmıştır. Bu, Garip için kısır bir dönemdir. Gerek şiir gerekse makale alanında çok az sayıda örnek vermişlerdir. Ancak her an ölümün sıcak nefesini enselerinde hissedilen bu genç şairler için şüphe ve ölüm korkusu gibi boşluk duygusunun da uzun müddet dayanılması güç 'menfi' sayılabilecek bir his olduğunu belirten Mehmet Kaplan, bu olumsuzluk içinde yine de "İnsanın ve kâinatın temel gerçeklerini çıplak olarak" görmelerini sağlayacak müsbet bir taraf olduğunu söyler⁶⁷. Askerliklerini tamamlayıp yayın dünyasına tekrar döndüklerinde ise hepsinin kendi yolunda ilerlediği görülmektedir. Garip üçlüsünün

⁶⁵ Orhan Veli, "Halk Sanatkârının Kültürü", age., s. 27; "Orhan Veli Cevap Veriyor", age., s. 146; "Necati'ye Mektup", age., s. 205.

⁶⁶ Orhan Veli, "Orhan Veli Konuşuyor", age., s. 363.

⁶⁷ Mehmet Kaplan, age., s. 135.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

yollarının ayrılmaya başladığı bu dönemle ilgili olarak Cemal Süreya şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

“Garip şiiri, ... zaferini kazandıktan kısa bir süre sonra bölünmeye, dağılmaya, daha doğrusu başka olanaklara akmaya başlamıştır; Orhan Veli'nin tavrını kararsızlıkla karşılayan genç şairler ayrı arayışlara yönelmek eğilimindedirler; Garip'le kesikliğe uğramış bulunan aktif realizmi geliştirmeye çalışan genç şairler yeniden ortada boy göstermeye; İkinci Dünya Savaşı sonunda faşist cephenin çökmesi üzerine yeni girişimler içinde bulunmaya başlamışlardır.”⁶⁸

Şiirlerini hep bir arada yayımlamaya özen gösteren Garipçiler 1945-1949 yılları arasında eserlerini yazma ve yayımlama konusunda farklı davranırlar⁶⁹. Orhan Veli 1945'te önce *Vazgeçemediğim* adlı şiir kitabını daha sonra da Garip'in ikinci baskısını yayımlar. Bu baskıda sadece kendi şiirleri yer alır ve daha önceki baskıda yer alan düşüncelere yapılan bazı eklemelerle kaleme alınan “Garip İçin” başlıklı önsöz dikkati çeker. Burada Orhan Veli, beraber yola çıktıkları Oktay Rifat ve Melih Cevdet'e olan kırgınlığını sitemli bir dille ifade eder: “Güçlüklere, bir başına da olsa, karşı koyan insan kuvvetli insan olmalı. Ben bunu yalnız kalıp da ümitsizlik içinde olduğumu hissettiğim anlarda daha iyi anladım. Bununla beraber, senelerden beri, o kadar çok zamanlar yalnız kaldım ki bu hale adeta alışır, hatta –kuvvetli olmanın gururunu duyabilmek için- zaman zaman yalnızlığı arar oldum.”⁷⁰ Bu düşüncelerden yola çıkarak Orhan Veli'nin kendisini “garip” hissettiğini düşünmek yanlış olmayacaktır.

Oktay Rifat da aynı yıl ilk olarak, Garip öncesi şiirlerinden de örnekler aldığı *Yaşayıp Ölmek Aşk ve Âvârelik Üstüne Şiirler*'i, daha sonra da “Türk halk şiirinin biçim ve söyleyiş özelliklerini taşıyan yedi şiirden” oluşan *Güzelleme*'yi yayımlar⁷¹.

⁶⁸ Cemal Süreya, agm., s. 172-173.

⁶⁹ Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, s. 43.

⁷⁰ Orhan Veli, “Garip İçin”, age., s. 34.

⁷¹ Hakan Sazyek, “Modernizm Bağlamında Garip Hareketine ve Şiirine Bir Bakış”, age., s. 82.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Melih Cevdet ise Garip çizgisini devam ettirdiği ve Orhan Veli gibi bu dönem öncesi şairlerinden örnek almadığı *Rahatı Kaçan Ağaç*'ı 1946'da yayımlar.

Birbirlerinden kopuş gibi görülen bu dönemde kendi poetik düşüncelerini açıklayan şairler, "gelenek karşıtlığını kendi içinde" sorgulayan dönemi özeleştirir yaparak geçirmişlerdir. "... özellikle ilk evredeki yıkıcı çıkışlar, yerini geleneğe ve teknik öğelere daha hoşgörülü bir bakışa ve özdeğerlendirmeye bırakmıştır."⁷²

Orhan Veli yayın faaliyetine yoğun olarak devam eder ve 1946'da *Destan Gibi*, 1947'de *Yenisi* ve 1949'da *Karşı* isimli kitaplarını yayımlar.

CHP ile Demokrat Parti arasında geçen ve günümüzde dahi hala sonuçları tartışılan çok partili sisteme geçişin göstergesi olan 1946 seçimlerinden sonra ülkede yaşanan olaylar halkın yanı sıra bütün aydınları ve sanatçıları da yakından etkilemiştir. Yeni seçim sonrasında iktidar partisinde değişiklik olmaz; CHP yine iktidardadır; ancak seçimler sonrasında önceki hükümetten farklı bir yönetim devri başlar. Özellikle aydınlara verdiği önemle dikkati çeken, çeviri faaliyetleriyle Türkçe'ye pek çok değerli eser kazandıran Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel'in görevden alınması ve yerine Reşat Şemsettin Sıralı'nın atanması "bu kesimi derinden etkiler."⁷³ Aydınların büyük kısmı görevlerinden istifa ederken kalanlar pasif görevlere kaydırılır. Aralarında Sabahattin Eyüboğlu, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Abidin Dino, Arif Dino, Erol Güneş, Cahit Sıtkı Tarancı, Necati Cumalı ve Garip üçlüsünün de bulunduğu sanatçılar sık sık bir araya gelerek edebiyatın yanı sıra ülkenin içinde bulunduğu gerilimli dönemi de tartışmaktadırlar. Bu sohbetler sırasında "sanatçı ve aydın grubunun söz konusu alanlardaki düşüncelerini yansıtmaya aracı olarak" *Yaprak* dergisinin yayımlanmasına karar verilir⁷⁴. Mahmut Dikerdem'in finansal desteğiyle 1 Ocak 1949'da derginin ilk sayısı çıkar ve aralıksız on iki sayı devam eder. Yolları bir derecede ayrılmış olan Garip üç-

⁷² Hakan Sazyek, agm., s. 83.

⁷³ Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, s. 46.

⁷⁴ Hakan Sazyek, "Modernizm Bağlamında Garip Hareketine ve Şiirine Bir Bakış", agm., s. 84.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

lüsü bu yeni dergide temel durumundadır. İlk sayıdan sonraysa yükün büyük kısmı Orhan Veli'nin üstündedir. "Bir başka deyişle, dergi kısa sürede Garip hareketinin gecikmiş yayın organı kimliğine bürünür. Dergiye katkı konusunda Orhan Veli Kanık'ın arkadaşlarından ayrı bir yeri vardır. O, salt ürün vermekle kalmaz, *Yaprak*'ı adeta tek başına çıkararak kişi özelliğini de kazanır."⁷⁵ Bu dergi bir anlamda Orhan Veli'nin yaşama gayesi olmuştur.

Garip hareketinin son dönemi olarak nitelendirilebilecek bu çalışma aynı zamanda hareketin ilk devresinde dikkat çeken birlikteliği ve başlangıcından beri ilkeleri arasında yer alan gerçekçi sanat anlayışını iyice belirginleştirmiştir. "Önceki evrelerde söz konusu anlayışı, toplum içindeki bireyi ön plana çıkararak esere yansıtan Garip üçlüsü, bu evrede toplumu önceleyerek sanat görüşünü kendi içinde dönüştürmüş, eleştirel bir bakış açısıyla ve anlatım tutumuyla sergilemeye başlamıştır. (...) Bu tür çalışmaların dil, toplum, siyaset gibi değişik alanlara yayılması, Garipçilerin ve özellikle Orhan Veli Kanık'ın, hareketin son evresinde sanatçılığın yanı sıra aydın olma özelliğini de kazandığını ve bu yeni kazanımı yansıtmaya başladığı ortaya koymuştur."⁷⁶

Yaprak dergisinin 15 Haziran 1950'de kapanmasından kısa bir süre sonra Orhan Veli bir kaza sonunda hayatını kaybeder. Onun ölümünün ardından Oktay Rifat ve Melih Cevdet genel çizgilerini bir süre daha devam ettirdikten sonra 1952'den itibaren kendi şiir çizgilerini oluşturarak bu yolda hareket etmişlerdir. "Böylece, üç arkadaşın 1937 yazında başlattıkları Garip hareketi, Türk şiirinin gidiş yönünü değiştiren, ona yeni imkânlar kazandıran on üç yıllık verimin ardından, başlıca savunucusunu yitirdiği 1950 yılının sonlarında gündemden çekilmeye başlar."⁷⁷

Garip ve Garip Hareketine Yöneltilen Eleştiriler

Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet'ten oluşan Garip üçlüsü, ilk şiirlerini yayımlamaya başladıkları andan itibaren Türk şiirinde yeni bir dönemin habercisi olduklarını ilan etmişlerdi. Bir

⁷⁵ Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, s. 47.

⁷⁶ Hakan Sazyek, *age.*, s. 48.

⁷⁷ Hakan Sazyek, *agy.*

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

anlamda eski şiirin tamamen yıkılmasını hedefleyen bu örnekler olumlu ve olumsuz pek çok eleştiri almakta gecikmedi.

Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet'in Garip öncesi yazdıkları şiirler genellikle yadırganır ve garipsenir. Bu dönemde genç şairlerin şiirinden ilk bahseden, hareketin sonuna kadar savunucusu durumunda bulunacak olan Nurullah Ataç'tır ve ilk yazısında bu örnekleri bir devrim değil, şiirde bir çeşitlilik olarak değerlendirir. Çünkü Türk şiirinden aruz ve hece vezinlerinin tamamen kaldırılamayacağını düşünmektedir; ancak kısa bir süre sonra bu düşüncesinden vazgeçer. Garip şiirini tanıtmayı amaçlayan Nurullah Ataç'ın bu yazısından sonra yayımlanan ikinci yazı Orhan Seyfi Orhon'a aittir ve alaycı bir ifadeyle kaleme alınmıştır⁷⁸. Bu yazıyı takip eden daha pek çok yazıda Garip hareketi çoğunlukla yerilir, kısmen övülür. Ancak *Garip* kitabı yayımlandığında çok fazla yankı yaratmaz⁷⁹.

Edebiyat sayfalarında ilk görüldüğü andan itibaren en çok tepkiyi çeken şiir hiç kuşkusuz "Kitabe-i Seng-i Mezar"dır. Bu şiir için Nurettin Artam, Orhan Seyfi Orhon aleyhte, Nurullah Ataç ve Şevket Rado için lehte görüşler öne sürerler ve 1939 yılında bir tartışmaya dönüşür⁸⁰. Bu şiirle ilgili en sert eleştiriye Yusuf Ziya Ortaç yapar ve bu şiire karşı Akbaba dergisinde gençliği kışkırtıcı bir yazı kaleme alır: "Vezin gitti, kafiye gitti, mana gitti... Türk şiirinin berceste mısraı diye (Yazık Oldu Süleyman Efendiye!) rezaletini alkışladılar... Göğüslerinde cehennemler yanan sanat cücelerinin kınalar yakıp, ziller takıp şıkır şıkır oynadıklarını gördük! Sanatın darülacezesiyle tımarhanesi el ele verdi, birkaç mecmuanın sahifesinde saltanat kurdular! (...) Ey Türk gençliği !... Sizi bu hayasızlığın suratına tükürmeye davet ediyorum!"⁸¹

Ancak Yusuf Ziya Ortaç'ın bu kışkırtıcı yazısı özellikle gençler üzerinde aksi bir tesir yapar ve Orhan Veli kısa zamanda meşhur olur.

⁷⁸ Orhan Veli'nin Garip öncesi döneme ait şiirlerinin yankıları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Hakan Sazyek, age., s. 248-256.

⁷⁹ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Hakan Sazyek, age., s. 259-263.

⁸⁰ "Kitabe-i Seng-i Mezar" üzerine yapılan tartışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Hakan Sazyek, age., s. 250-255.

⁸¹ Asım Bezirci, age., s. 62

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

“Yazık Oldu Süleyman Efendi’ye” mısraı o kadar çok konuşulur ki, bu şiirle ilgili Şevket Rado’nun kendisinden bir açıklama istemesi üzerine Orhan Veli “Bu hususta benim bile aklımı karıştırdılar. Gel vazgeç bu sevdadan da sana sadece bir resmimi göndermekle yetineyim.” diyerek bu konunun daha fazla uzatılmasının gereksizliğini vurgulamış olur.⁸²

Behçet Necatigil, *Varlık* mecmuasında görülen ilk şiirleriyle ilgili olarak “1937-1938 yıllarında *Varlık* mecmuasında Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet (...) muhafazakârlara deli dolu, delişmen, laubâli gelen şiirler yazmaya başladılar” derken şiirde şekil ve muhteva geleneğinin bu sıralarda yıkılmaya başladığını belirtir⁸³.

Yazarın olumlu olarak gördüğü bu eski şiirin yıkımı çabalarını Ahmet Kabaklı aynı perspektifte değerlendirmez: “... yeni şiir de, Cumhuriyetin ilk yıllarında hemen her şeyde yapıldığı gibi şuurlu ya da şuursuz olarak yıkma ve yeniden kurma çabası göstermiştir. Zaten o güne kadarki şiirimizin inkârı ile başlamıştır. Bu inkârı araştırmamız ve tartışmamız yapmıştır. Belki hiçbir edebiyatta görülmeyen bir aşırılıkla hareket etmiştir. İnkâr edilen şey biçimi ve özüyle, 900 yıllık Türk şiiridir.”⁸⁴

Yeni şiirin, şiirimizde o güne kadar görülmeyen özelliklere ve yeniliklere sahip olmasını olumlu gören; ama aynı zamanda bunun millet olma bilincini kaybettirecek bir durum olduğunu da izah etmeye çalışan benzer bir başka görüşe göre ise “Bu yeniler gerek fikirleri, gerek bilgileri, gerek yeni bir dünya görüşleri ve nihayet, içinde kavruldukları buhranlı bir hayat devresinin tecrübeleriyle serpişleri bakımından ne kadar dikkati çekmekte iseler, bütün bu söylenecek sözlerini rindâne bir mizahçılığın ve nükteli bir söyleyişin yeni çeşnişiyle birleştirmeleri bakımından da o derece ehemmiyetlidirler. Ancak bilerek veya bilmeyerek yabancı maksatlara da alet olmak istidadındaki bu yeni söyleyiş, Türk cemiyetinin yeniden oluşu ve geleceği bakımından bazı zararlı taraflara sahiptir. Bu söyleyişin mazideki şiir terennümlerinin her

⁸² Şevket Rado’ya Mektuplar, (Haz: Emin Nedret İşli), YKY, İstanbul 2002, s. 57.

⁸³ Behçet Necatigil, agm., s. 577.

⁸⁴ Ahmet Kabaklı, age., s. 36.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

çeşit kıymetlerine dirsek dayaması, ne vezin, ne kafiye, ne şekil, ne dil, ne de millî zevk geleneklerine bağlı olmayı adeta arzu etmeyişi, bakımdan zararlıdır ki; bugün yeryüzünde milletleri millî imanlarından ve millî asalet, iftihar ve tarih kayıtlarından uzaklaştırmak isteyen gizli maksatlar vardır. Bu maksatların gizli sahipleri, bir milleti içinden yıkmak için, onun eski değerleriyle arasını açmak, ona eski ve tarihî değerlerini unutturmak isterler. Bir milletin dilini ve bu dilin asırlar boyu terennüm ettiği klasik söyleyişlerini, hele bu söyleyişleri yaratan ve yaşatan millî zevkini sarsmaya veya yıkmaya muvaffak oldunuz mu, ortada, tam bir millet değil; belki birbirleriyle lisan ve edebiyat vasıtasıyla anlaşmak ve sevişmek imkanlarını kaybeden, bilhassa geçmişteki sanat değerleriyle iftihar edemeyen bir topluluk kalır. Böyle bir topluluğa ise yeni, hatta en yabancı imanları kabul ettirmek, eskisi kadar güç değildir.”⁸⁵

Yıkmaya çalıştıkları bu şekil ve muhteva geleneğinin kaynağı olan eski edebiyatı hepsi iyi bilmekte ve “Osmanlıca üstüne kesin izlenimler” taşımaktadırlar⁸⁶. Özellikle Orhan Veli’nin eski edebiyata karşı –en azından belli bir döneme kadar- büyük tepkisi vardır. Ancak onun eski şiire karşı ve onu devamlı alaya alan şiirler yazması, şiirin temelini eski şiir olduğu gerçeğini de beraberinde getirmektedir. “Orhan Veli şiirlerinde, şenlikli ve alçakgönüllü bir günlük yazarı niteliğinde iken, girdiği serüvende en çok korktuğu şeye, eski şiire takılıp kaldı; eski şiirin geleneğinden negatif parodiler çıkarmaya çalıştı.”⁸⁷ Tam anlamıyla eski olan her şeye karşı bir “hayır manifestosu” niteliği taşıyan Garip üçlüsünün şiirlerinde “Mısra yok, ölçü yok, müzik yok, imge yok, güzel yok, kafiye yok, metafizik yok, dram yok ve bunlar eski şiirde var diye yok.”⁸⁸

Garip kitabı yayımlandığında, özellikle önsözde yer alan görüşler hem sağ hem sol ideolojiye dahil kişiler tarafından büyük tepkiyle karşılanmıştır. Özellikle gelenekçi ve milliyetçi çevreler tarafından bu tepkinin dozu daha fazladır. Toplumcu eğilimli ki-

⁸⁵ Nihad Sami Banarlı, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, C. 2, Millî Eğitim Yayınevi, İstanbul 1997, s. 1258.

⁸⁶ Cemal Süreya, “İmgenin Kökleri”, age., s. 319.

⁸⁷ Cemal Süreya, “Orhan Veli’nin Yanlışı”, age., s. 116.

⁸⁸ Cemal Süreya, agm., s. 115.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

şilerse geri planda bu şiirin halka açılması çabasını desteklerken bunu açık açık yapmaktan çekinmişlerdir⁸⁹.

Garip hareketine yöneltilen eleştirilere yeri geldiğinde cevap verme gereği duyan Orhan Veli bir yazısında genel olarak sanat tarihi üzerinde bir değerlendirme yaparak; tarih silsilesi içinde sanatkârların durumunu kısaca şöyle ifade eder: Önce sanatkârlar vardır, sonrasında sanatkârların eserlerini anlayan ve anladıklarını başkalarına anlatanlar gelir, iki nesil sonraysa sadece kendisine anlatılanı kabul eden, yeniliklere kapalı insanlar gelir. Bunlar alışılmışı baş tacı edip yeniliklerle mücadele edenlerdir⁹⁰. Kendilerine karşı olanlar burada sözü edilen yeniliklere kapalı insanlardır.

Divan edebiyatındaki mücerretliği şiirin bir fazileti olarak gören Mehmet Kaplan son şiirler olarak kastettiği yeni şiirlerde fazla bir samimiyet temayülü gördüğünü belirtir. “Çoğu, hatıra defterinden veya bir mektuptan koparılmış satırlara benziyor. Bu şiir, hayatla kendi arasında, mutlak bırakması lazım gelen mesafeyi unutuyor. (...) O, bizzat hayat olmak istiyor. Fakat bizzat hayat alelâledir. Yalnız sanat eseri güzeldir ve bize hayatı sevdiren odur.” Sözleriyle, yeni şiirdeki samimiyet temayülünün aslında basitlik gibi olumsuz bir özelliği de getirdiğini ifade etmektedir⁹¹.

Dönemin Türk şiirini değerlendirdiği bir yazısında Tanpınar, önceleri sanatın ciddi, sanatkarâne bir tavır aldığını, kilise veya cami etrafında doğan sanatın oradan saraya, münevverlere ve nihayet halka geçtiğini belirtirken bugünkü vaziyetin “şiirsiz şiir, edebiyatsız edebiyat, musıkisiz müzik” yapma yolunda olduğundan şikâyetçidir. Henry Miller, Virginia Woolf, Faulkner, Aldoux Huxley, Kafka gibi sanatçılarıyla Avrupa kültürünün kendini muhafaza etmesine karşılık bizim edebiyatımızda “işin şaka tarafında” olan Orhan Veli vardır. Orhan Veli nesline ait şiirin eksikliklerinden biri sanatın filozofisinin yapılamayışdır. Bunun sebebi de bizde felsefî buhran olmayışdır⁹².

⁸⁹ Ahmet Oktay, age., s. 877.

⁹⁰ Orhan Veli, “Kim Suçlu”, age., s. 32.

⁹¹ Mehmet Kaplan, “Şiir ve Tecrid”, *Çığır*, nr.101, Ankara Nisan 1941, s. 98.

⁹² Ahmet Hamdi Tanpınar, “Bugünkü Edebiyat”, *Edebiyat Dersleri*, YKY, İstanbul 2002, s. 214-215.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Tanpınar'ın şiirsiz şiir, edebiyatsız edebiyat diyerek eleştirdiği bu dönemi Mehmet Kaplan Orhan Veli ve arkadaşlarının Türk şiirinde yapmış oldukları en büyük inkılâp olarak nitelendirir. Çünkü şiirsiz şiir, edebiyatsız edebiyat vasıtasıyla onlar kendi deyimleriyle şairaneliği tasfiye etmişler, "mutlak samimiyet, sadelik ve gerçeğe bağlılık" yolunda ilerlemişlerdir⁹³.

Orhan Veli'yi, yukarıdaki cümlelerde sanatı ciddiye almamakla suçlayan Tanpınar, bir başka yazısında ise şairin asıl şiire varma serüvenini anlatır:

"O, edebiyatın ve şiirin diliyle ve gayeleriyle değişmesini istiyordu. Ve bunun için etrafında döneceği insanı arıyordu. Süleyman Efendi bu arayışın ilk merhalesi oldu ve şiirden şiire onun çehresi değişti. Yalnızlığında mahpus insanın yerine bütün kibar modalardan gafili, her türlü erişme hırsından mahrum, kendi hayatını, başka türlüünü tasavvur edemeyecek kadar ciddiyetle kabul eden ve daha ziyade İstanbul külhanbeyi ile Anadolu efendisinin arasında bir halk çocuğuna benzeyen bir insan aldı... Şair ilk denemelerinde bir nevi muhakeme ile dıştan bir şey gibi kabul ettiği bu tipi yavaş yavaş içten de benimseyecek, ona temessül edecektir. (...) Filhakika onda daima murâhik bir taraf vardı. Bununla beraber Orhan Veli sadece bu şiirlerle kalmamış, İstanbul'u Dinliyorum gibi manzumelerinde ve daha doğrudan doğruya konuştuğu birkaç şiirde içten gelen türküyü hiçbir muakelenin bozmadığı asıl şiire varabilmiştir."⁹⁴

Hikmet Dizdaroğlu'na göre yeni şiirin bazı aksayan yönleri vardır. Bunlardan ilki genç şairlerin özgürlüklerini kısıtlayan uyak ve ölçüye karşı, bunları şiirden tamamen atma çabalarıdır. Bu, bir yere kadar doğrudur; ama içinde Yunus'tan Yahya Kemal'e kadar ölçünün ve uyağın bozmadığı şiir örnekleri veren ustalar vardır. İkinci bir özellik her şeyin konu olabildiği bu şiirde devamlı olmaya fazla yer verilmektedir ve bunun ne kadar doğru olduğu tartışılır bir durumdur. Son aksayan taraf ise genç şairlerin şiir dili konusunda titiz davranmamalarıdır. "Şiire girecek sözcükler seçilmedikçe ya da bu sözcükler şiirde özel bir atmosfer yaratacak

⁹³ Mehmet Kaplan, agm., s. 132.

⁹⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, "Türk Edebiyatında Cereyanlar", *Edebiyat Üzerine Makaleler*, s. 116.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

şekilde kullanılmadıkça, şiir, dilin 'özünü, kokusunu, lezzetini ve musıkisini' asla duyurmayacaktır."⁹⁵

Yeni şiirde aksayan taraflarla ilgili olarak bir başka eleştiri ise Mehmet Kaplan'a aittir. Ona göre genç şairler şiirde kendilerine ait bir güzellik yaratmışlardır. Fakat bu güzelliğin sınırına da varılmıştır. Ses ve şekle hiçbir şekilde önem vermeyen bu gençlerin bir süre sonra kendilerini tekrar edeceğini de belirten Kaplan'a göre bu olumsuz durum şiirde ses ve şeklin önemini kavratmak gibi olumsuz bir sonuca da ulaşabilir⁹⁶.

Eskiye ait tüm geleneği yıkma düşüncesinde ve çabasında olan Orhan Veli ve arkadaşlarının sadece sanat alanında değil toplum alanında da gelenekle bağlarını enikonu koparma eğiliminde olduklarını ifade eden Asım Bezirci bu kopukluk nedeniyle şiirlerinde tarih ve ideolojiye, toplumun değerlerine, inançlarına, kuruluşlarına ilişkin parçaların yok denecek kadar az olduğunu vurgulayarak bu konudaki düşüncelerini şöyle bağlar: "Garipçiler yaşadıkları toplumu sevmiyorlar, fakat ne onu değiştirmenin yolunu biliyorlar, ne de arıyorlardı."⁹⁷

Sadece eski sanatın geleneklerinden değil halktan da kopuk oldukları şeklindeki bu düşüncelerin tamamen zıttı görüşte olan Hakan Sazyek'e göre Garip üçlüsü hareketin ilk evresinden itibaren toplumun özellikle orta ve alt katmanlarını önemsemiş ve bunu zaman geçtikçe ilerletmiştir. Başlangıçta toplumu ve dertlerini işaret eden, sorunlarını dile getiren şairler daha sonra toplumun savunuculuğunu üstlenmişlerdir⁹⁸.

Garip hareketinin toplumdan kopuk olmadığını işaret eden bir başka görüşe göre ise yeni şairler hayatla beslendiklerini bazen açıkça ilan eden bazen de bunu gizleyerek fikrin, hayalin, hakikatin her cephesine nüfuz eden çok cepheli bir oluş içindedirler. "Bu şiirin belki zamanla değişebilecek, eskiyebilecek şekli yanında değişmeyecek, takdire değer bir tarafı var: O da insan ve

⁹⁵ Hüseyin Özçelebi, age., s. 82-83.

⁹⁶ Hüseyin Özçelebi, age., s. 100.

⁹⁷ Asım Bezirci, age., s. 72.

⁹⁸ Hakan Sazyek, age., s. 347.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

hayatla bütün muhabbetini kullanarak meşgul olması, form içine gerçek bir muhteva koymasındır.”⁹⁹

Garip hareketinin şiiri bütün söz sanatlarından kurtararak ölçü, kafiye ve diğer nazım şekillerini bir tarafa bırakarak serbest anlayışla eser vermelerini “popülizm” olarak nitelendiren Öztürk Emiroğlu bu popülizmin sebebi olarak da İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında oluşan buhran ortamını göstermektedir. Savaş sonrasında her şeyden bıkmış, zavallı, bitkin bir insan tipi söz konusudur ve bu yeni insan tipi de kendini “Kitabe-i Seng-i Mezar” gibi şiirlerde gösterecektir¹⁰⁰. Ahmet Kabaklı ise şiire konu olan bu insanları “silik, kimsesiz ve refahsız kişiler” olarak yorumlamaktadır¹⁰¹.

Baştan itibaren Garip hareketinin sözcüsü durumunda olan Orhan Veli ise kendisi de halktan olan bugünkü Türk şairinin halkı halka anlatmak gibi bir meselesi olduğunu ve bütün dünya şairleri gibi çoğunluğu oluşturan halkın refahının şairin de refahı anlamına geldiğini söyleyerek halktan kopuk olmadıklarını kesin bir dille ifade etmektedir¹⁰². Halk içinde yaşayan bir insan ferdi olmayacağı gibi onun en hususi, en kendine ait hali bile dünyadan ve cemiyetten gelir¹⁰³.

Garip önsözünde edebiyatın artık yaşamak için çalışmak zorunda olmayan sınıfların değil de hayatı boyunca çalışmak zorunda olan kesimler için var olacağını iddia eden Orhan Veli’ye göre “bugünkü dünyada çoğunluğu fakir halk teşkil ediyor. Demek ki edebiyat da onların edebiyatı olacaktır. Kahramanını onun içinden seçecek, hayatını o hayatın içinden alacaktır.”¹⁰⁴ Şiirde bundan sonra yerini alacak bu kahramanın gerçek dünyayla örtüşmesi gerekmektedir. Çünkü “hayatta benzeri olmayan insanın edebiyatta da yaşamasına imkan yoktur. (...) en çok yaşayacak kahraman kalabalığa benzeyen, çoğu zaman alelade olan, iyilikleriyle, kötülükleriyle, basitlikleri, aptallıkları ve kurnazlıklarıyla iş-

⁹⁹ Behçet Necatigil, agm., s. 577-578.

¹⁰⁰ Öztürk Emiroğlu, *Türkiye’de Edebiyat Toplulukları*, Akçağ Yay., Ankara 2003, s. 137-138.

¹⁰¹ Ahmet Kabaklı, age., s. 37.

¹⁰² Orhan Veli, “Cumhuriyet Devrinde Şiir”, age., s. 280.

¹⁰³ Orhan Veli, “Orhan Veli ile Bir Konuşma”, age., s. 361.

¹⁰⁴ Asım Bezirci, age., s. 66.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

leri, güçleri ve avarelikleriyle, gündelik dertleri ve alışverişleriyle, hasılı her şeyleriyle dünyadan olan kahramanlardır.”¹⁰⁵

Orhan Veli halkın zevkine hitap eden şiirin amacının “bir sınıfın ihtiyaçlarının müdafaasını yapmak olmayıp sadece zevkini aramak, bulmak, sanata onu hakim kılmak” olduğunu vurgularken arka planda, Nazım Hikmet başta olmak üzere toplumcu gerçekçilere bir eleştiri yapmaktadır¹⁰⁶.

Oktaç Rifat ulaşmak istedikleri hedef kitleyle ilgili olarak “Yeni şiir, eski şiirin kaybettiği veya kendisine kari yapmaya muvaffak olamadığı geniş kitlenin zevki üzerinde kurulacaktır.”¹⁰⁷ Şair, Garip hareketinin toplumcu yönüyle ilgili olarak konuyu “güzel” kavramına bağlar ve her toplumda güzelin farklı şekillerde yorumlandığını, bu farklılığın sebebinin de toplumsal oluşumlara bağlı olduğunu ifade ederek Garip hareketinin toplumcu yönüne işaret eder¹⁰⁸.

1940’lı yılların şiirini değerlendirirken yeni şairin müşterek ve umumi olanı aradığını ifade eden Behçet Necatigil böylece “Müşterek ihtiyaçtan hareket eden halka inen sanatkar, toplumda mevcut duyguları dile getirir. Şiirin gerçek sanatı bulması, kendi duyduklarını, kendi gördüklerini duyurmasıyla kabil olacaktır.” Diyerek asıl gerçeğin, olayların içinde sevinen, eza çeken kimsenin görüp duyması olduğunu ifade eder¹⁰⁹. Garip hareketindeki şairlerin yaptığı şey de budur: Halkın dertleriyle hemdert olup şiirlerinde bunu dile getirmeleri.

Garip hareketinin sözcüsü Orhan Veli’nin yanı sıra Cahit Sıtkı ve Sait Faik’in eserlerinde sokaktaki insanın yer almasını bir ölçüde küçük memur tabakasının dertlerini işleyen ve özelliklerini anlatan Fransız yazar George Duhamel’in o yıllarda moda olmasına ve çok okunmasına bağlayan Bilge Ercilasun bu bağlamda Orhan Veli’nin diğerlerinden felsefî bakış ve düşünüş bakımından ayrıldığını ifade etmektedir¹¹⁰.

¹⁰⁵ Orhan Veli, “Muzaffer Tayip Uslu”, age., s. 109-110.

¹⁰⁶ Orhan Veli, “Garip”, age., s. 13.

¹⁰⁷ Tarık Özcan, age., s. 98.

¹⁰⁸ Hakan Sazyek, age., s. 36.

¹⁰⁹ Behçet Necatigil, agm., s. 581.

¹¹⁰ Bilge Ercilasun, age., s. 28.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Garip hareketinin topluma yönelmesiyle ilgili olarak belki de en dikkat çekici ifadelerden biri Cemal Süreya'ya aittir. Yazara göre Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet sokaktaki adamın şiirine yönelerek şiiri insan içine çıkarmışlar, şiire kasket giydirmişler, şiire elma yemeyi öğretmişlerdir¹¹¹. Kısaca ifade etmek gerekirse şiir, halkın malı, halktan biri olmuştur. Halkın malı olması ise "şiirin günlük tartışmalar arasına" girmesini de beraberinde getirmiştir ve "Bir süre toplumda şiir, herkesin konuştuğu ortak bir konu olur."¹¹²

Türk edebiyatı bünyesinde olumlu veya olumsuz pek çok eleştiriye maruz kalan Garip şiiri için Türk edebiyatı dışından biri, Fransız şairi Soupault'un görüşlerine de burada yer vermek doğru olacaktır. İstanbul'u ziyareti sırasında Orhan Veli ve arkadaşlarıyla buluşma, sohbet etme imkanı bulan Soupault Garip şiiri hakkındaki düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: "Bütün dünyayı dolaşım. Hiçbir yerde gerçek şiiri bulamadım. Meksika'da bulur gibi olmuştum; Türkiye'de buldum. Şiiriniz, Fransa'da da, herhangi bir Avrupa memleketinde de birinci sınıf şiirdir. Bununla övünebilirsiniz. Üstelik, bu şiirin bir özelliği var. O da, Avrupalı olduğu kadar yerli oluşu, millî oluşu; Avrupalı olduğu halde Avrupa şiirinin taklidi olmayışı."¹¹³

Fransız şairinin Garip şiiriyle ilgili bu yorumu, nasıl eleştiri almış olursa olsun bu hareketin hiç de küçümsenmeyecek önemli ve etkili özelliklere sahip olmasının ve Orhan Veli ve arkadaşları sayesinde Tanzimat'tan beri Batı edebiyatını gerilerden takip eden Türk şiirinin arayışını başarılı bir şekilde kapatmasının da bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Kendileri ve şiirleri hakkında bu kadar yorum ve eleştiri yapılırken acaba Garip üçlüsü, edebiyat dışındaki genel hava için neler düşünmektedir? Çevrelerinde gelişen özellikle siyasî olaylarla ilgili yorumları ne yöndedir? Bilindiği üzere Millî Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel tarafından kurulan Tercüme Bürosu'nun,

¹¹¹ Cemal Süreya, "Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın Şiirinde İki Dönem", age., s. 63-64.

¹¹² İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Dergâh Yay., İstanbul 2002, s. 84.

¹¹³ Orhan Veli, "Philippe Soupault Türkiye'de Philippe Soupault Yaprak'ta", age., s. 201.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Türk edebiyatı üzerinde çok olumlu etkileri vardır. Dönemin pek çok yazar ve şairi bu büroda görev almış, bu büroda yapılan tercüme sayesinde çok sayıda dünya klasiği Türkçe'ye kazandırılmıştır. Türk siyasî tarihinde dönüm noktalarından biri olan 1946 seçimleri Garip üçlüsünün de içinde olduğu pek çok aydını yakından etkilemiştir. Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet bu önemli olayı ve sonuçlarını, Atatürk'ün ölümünden itibaren yaşanan olaylarla bağlantılı olarak yorumlamaktadırlar.

Garipçiler'e göre Atatürk'ün ölümünden sonra Cumhuriyetin getirdiği değerler geliştirilmemiş hatta bir süre sonra kaybolmaya başlamıştır. Özellikle "1946 seçimlerinden sonra CHP'nin içindeki muhafazakâr kadroların söz sahibi olmasıyla bu ilkelerden ödün verilmeye başlanmıştır."¹¹⁴

Muhafazakâr kadronun işbaşına gelmesiyle birlikte görülen ve olumsuzluk olarak değerlendirilen noktalar şu şekildedir: "Dilde Osmanlıcaya dönüş, popüler düzeyde taassup, cehalet ve irtica, halktan uzak aydın, felsefi, dolayısıyla entelektüel düzeyde spiritüalizm, toplumsal yozlaşma, eşitsizlik."¹¹⁵ Üzerinde durulan bu noktalara dikkate dildiğinde din çevresinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak "Garipçilerin eleştirilerinin ana hedefi dinin kendisi değildir. Onlar, 1946 sonrasında ve özellikle Demokrat Parti döneminde, siyasî kadroların ve iktidarların din alanında yoğunlaşan popülist politikalarına muhalefet oluşturmuşlardır. Ayrıca, aynı süreçte ortaya çıkan toplumsal yozlaşma, yoksulluk, işsizlik, çarpık kentleşme, gelir adaletsizliği, eğitimdeki nitelik kaybı gibi özellikle sosyo-ekonomik problemleri de birer siyasî muhalefet gerekçesi olarak kullanmışlar ve şiirlerinde tema halinde işlemişlerdir."¹¹⁶

Garip Şiirinde Görülen Karakteristik Özellikler

Japon haykayları hakkında bilgi verdiğimiz bölümde işaret edildiği üzere, Orhan Veli için yalınlık ve duruluk çok önemli un-

¹¹⁴ Hakan Sazyek, "Modernizim Bağlamında Garip Hareketine ve Şiirine Bir Bakış", age., s. 84.

¹¹⁵ Hakan Sazyek, agm., s. 85.

¹¹⁶ Hakan Sazyek, agy.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

surlardır. Az sözle çok şey anlatmak amacı Orhan Veli'yle birlikte Oktay Rifat ve Melih Cevdet'te de rastladığımız özelliklerden biridir. Garip üçlüsünün şiir üslûbunda görülen karakteristik özelliklerden biri olan yalınlık, bu şairlerin aynı zamanda kendilerine seçtikleri hedef kitleyle çok yakından alakalıdır. Amaçları o zamana kadar dikkat çekmemiş, kendi halinde yaşayan küçük insanın edebiyat sayfalarında yerini almasıdır.

Garip dönemine kadar şiirde işlenen temalar, çevreler belirlidir. Bunun dışına çok fazla çıkılmamıştır. Ancak Garip döneminde her şey, her yer şiire konu olabilmıştır. Küçük insanın her şeyiyle anlatıldığı bu şiirler sayesinde farklı dünyaların, farklı güzelliklerin farkına varan şahsiyetlerden birisi de Mehmet Kaplan'dır. Şahsiyetlerine ve eserlerine hayran olduğu Yahya Kemal ve Tanpınar'dan sonra Orhan Veli ve arkadaşlarının şiirlerini şiir olarak kabul edememiştir Kaplan. Ancak bir gün küçük bir memurla karşılaşır ve o zaman Orhan Veli'nin "Yazık Oldu Süleyman Efendi'ye" mısrayla şairin ne söylemek istediğini anlar: "Daha önce başkaları ile beraber benim de alay ettiğim şiir, hayatta o zamana kadar benzerlerini çok gördüğüm, fakat kendilerine karşı alaka duymadığım insanların çehrelerine adeta bir ışık tutmuş, onların boş ve manasız varlıklarını bir muamma haline getirmişti."¹¹⁷ Aynı konudaki düşüncelerinin devamında ise şiirin bizimle hayat arasında bir bağ kurduğu zaman bizim için var olmaya başladığını belirten Kaplan hiç beklenmedik bir anda bir sırrın anahtarını bulabileceğimizi ve o şiiri okuduktan sonra dünyaya ve insanlara başka bir gözle bakmaya başladığımızı ifade etmektedir. Daha önceleri Orhan Veli ve arkadaşlarının şiirindeki şiirsizliği kabul edemezken aslında bu şiirin hayatla insan arasında nasıl yakın ve sıcak bir bağ kurduğunu fark ettikten sonra adı geçen şairlerin hakkını vermek gereği duymuştur.

Garip şairlerinin eserlerinde görülen yalınlık üzerinde duran bir başka yazar Hakan Sazyek'e göre yalınlığın yanında toplumu önemseme ve sürekli yeniyi araştırma Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet'in Garip dönemindeki şiir etkinliklerinin bakış açısını oluşturmaktadır. "Onların vezin, kafiye, ahenk gibi teknik öğelerle sözcüğün mecazî anlamını ön plana çıkaran edebî

¹¹⁷ Mehmet Kaplan, age., s. 131.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

sanatları ve daha geniş anlamda imgeyi kullanmamasında yalınlık düşüncesinin etkisi vardır.”¹¹⁸ Garip şiirinin diğer karakteristik özellikleri arasında üzerinde durulması gereken diğer noktalar ise şunlardır:

Garip ve Dil

Kendisine hem kaynak hem kari olarak halkı seçen Garip hareketinin bu kesime hitap edebilmesi için kullandığı dilin de farklı, anlaşılır, sade olması gerekmektedir. Günlük konuşma dilini şiire sokan, hatta bazen argo kelimeleri bile rahatlıkla kullanan Garip şairlerinin verdiği örneklerle, Türkçe’de yeni anlatım biçimleri yaratıldığını ifade eden Cemal Süreya’ya göre “Somut, dobra, düşünmeye elverişli, çağrışım ağı onarılmış ve yaşama sevinciyle etekleri zil çalan bir dil”¹¹⁹ yaratılmıştır ve bu ve buna benzer özellikleriyle “Garip, ortak dili kalkandıran bir davranıştı.”¹²⁰

Yukarıda da belirtildiği gibi yeni şiirin ulaşmak istediği sınıf, halktır ve günlük konuşma dilini, daha farklı olması gerektiğine inanılan şiire rahatlıkla soktukları için eleştirilmelerine rağmen halkın dilini şiirlerinde hiç çekinmeden kullanmışlardır. Necatigil, “Yani şiirin meziyetlerinden biri, söyleyişindeki rahatlık ve kolaylıktır. Hiçbir devirde halk dili, yaşayan dil, günümüzdeki kadar duyularak, zorlanmadan işlenmedi, şiire alınmadı.” şeklinde bu durumu değerlendirmektedir¹²¹.

Konuşulan dilin şiire girmesini Yahya Kemal’e kadar götürten Cemal Süreya, Nazım Hikmet’in de otuz yıl öncesinden bugünkü Türkçe’nin alacağı şekli sezindiğini belirtirken “Türkçeden aldıkları olanakları şiirsel planda tetikleyerek yine kitlelerin Türkçesine gönderecek etkinliğe yalnızca bu şairler”in sahip olduğunu da vurgular¹²².

¹¹⁸ Hakan Sazyek, age., s. 347.

¹¹⁹ Cemal Süreya, “Oktay Rifat’ın Şiir Çizelgesi”, age., s. 84.

¹²⁰ Cemal Süreya, “Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın Şiirinde İki Dönem”, age., s. 65.

¹²¹ Behçet Necatigil, agm., s. 581.

¹²² Cemal Süreya, “Oktay Rifat’ın Şiir Çizelgesi”, age., s. 84.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Şiirlerinde en güzel Türkçe'yi kullanan şairlerin başında gelmekte olan Yahya Kemal, yeni şiirde kullanılan dille ilgili olarak sarf ettiği "Sonra Türkçe, bu gençlerin elinde hiçbir zaman erişmemiş olduğu bir zirveye yükseldi. Ne pürüzsüz Türkçe ol!" sözleriyle bu şiire olan hayranlığını belirtmiştir¹²³.

1940-1955 yılları arasındaki Türk şiirinde özleşme ve arı dille yazma gibi bir kaygının olmadığını ifade eden Ahmet Kabaklı ise bu dönem şairlerinin dil kullanımında istediklerinin "bütün yabancı köklü kelimeleri atıp şiirlerini cansız yapıntı sözlerle doldurmak değil halk dilinin anlam yüklü sıcaklığına ulaşmak" olduğunu ifade ederek günlük konuşmada geçen deyim ve deyişlerin o dönem şairlerinin ortak özellikleri olduğunu söylemektedir¹²⁴. Ancak vezin ve kafiyenin sınırlayıcı baskısından da kurtulan şiir dilinin zayıf sanatçılar elinde nesirleştiği eleştirisini de ilave etmek gereklidir.

Peki halk dilini kullanan bu şairlerin konuyla ilgili görüşleri için ne diyebiliriz? Oktay Rifat şiir diliyle ilgili olarak "Bizler şiirimizi halkın konuştuğu dille yazıyoruz."¹²⁵ derken Orhan Veli bu konuya Yahya Kemal ve Nazım Hikmet'in şiir dili üzerindeki çalışmalarından kısaca bahsederek girdikten sonra kendi düşüncesini şöyle açıklamaktadır:

"Yahya Kemal, Nazım Hikmet ve onlardan sonrakilerin çabalamaları gösterdi ki, şiirdeki dil işi, kimi adamların sandığı gibi, bir kelime işi değildir; dil eski kelimenin yerine yeni kelime koymakla Türkçeleşmez; Türkçeleşse bile dil olmaz; işi daha temelden almak, bunun için de halkın diline, halkın konuşmasına kulak kabartmak gerekir."¹²⁶

Dil konusunda Melih Cevdet daha genel bir değerlendirme yaparak halk dilinin kullanılmadığı eski edebiyatı beğenmediğini ima ederek düşüncelerini "Bir edebiyatın, bir toprağa ve bir topluluğa bağlı olması demek, o toprağın, o topluluğun diliyle anlat-

¹²³ Hüseyin Özçelebi, age., s. 78.

¹²⁴ Ahmet Kabaklı, age., s. 45.

¹²⁵ Orhan Veli, "Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet Anday ile Sanat Üzerine Konuştuk", age., s. 380.

¹²⁶ Orhan Veli, "Cumhuriyet Devrinde Şiir", age., s. 278.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

ması demektir. Bu bakımdan, bizim bir edebiyatımız vardır demek, pek kolay olmasa gerek." şeklinde belirtir¹²⁷.

Günlük dili kullanmak istemelerinin tek sebebi, her cepheyle ele almak istedikleri halka seslenebilmek, halk tarafından anlaşılacak değil, "din ve tarihle ilgileri zaten kesik olduğu için"¹²⁸ günlük hayatı doyusuya yaşamak isteğidir de.. Günlük hayata ait olan bütün ihtiyaçlar, yaşanan sevinçler, coşkular, hüznler, acılar, vb. ancak günlük dille amaçlarına uygun bir şekilde anlatılabilir. Din ve tarihle ilgisi olmayan insanların genellikle düştüğü derin boşluğu doldurabilmek ancak geçici, anlık zevkler ve heyecanlarla mümkün olabilir, Garip şairlerinin özellikle de Orhan Veli'nin yaptığı gibi...

Aynı konuyla bağlantılı olarak Orhan Veli neslinin dine ve tarihe inanmadığını, onlar için sadece yaşanan anın önemli olduğunu söyleyen Bilge Ercilasun'a göre gençlik yıllarında, daha önce de belirtmiş olduğumuz gibi, Andre Gide'in *Dünya Nimetleri* adlı eserini okuyan bu nesil için yaşama sevinci bir din haline gelmiştir. Bu neslin hayat felsefesi ise "zevkperestlik"tir. Dünya görüşü böyle olan bir neslin şiirlerinde görülen üslûbun farklılaşması da kaçınılmazdır ve buna bağlı olarak "Görünen âleme bağlı olan sanatkârın umumiyetle gerçeği değiştirmemelerinin sonucu olarak fenomenlerden hareket eden açık, sade, çıplak bir üslûp" meydana gelmiştir¹²⁹.

Dilin değişmesini ve yeni sözcüklerin ortaya çıkmasını şairlere yeni ufuklar açması bakımından olumlu karşılayan Cemal Süreya böylece yeni çağrışım değerlerinin ortaya çıktığını söylemektedir. Yazara göre kafiyelerin sınırlaması ve çağrışımların tıkanmasıyla kendisini aşamayan hece şiirinin yerine yeni şiir, Türkçeleşme hareketinin hızlanmasıyla büyük bir atılım yapmıştır. Orhan Veli nesli sayesinde o güne kadar şiir değeri sayılmayan bazı sözcükler şiirde kullanılır olmuş ve şiir için yakıt işlevi gören bu kullanım sayesinde şairler atılımda bulunmuşlardır."¹³⁰

¹²⁷ Orhan Veli, "Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet Anday ile Sanat Üzerine Konuştuk", age., s. 379.

¹²⁸ Ahmet Kabaklı, age., s. 36.

¹²⁹ Bilge Ercilasun, age., s. 27.

¹³⁰ Cemal Süreya, "Şiirin Birimi Sözcüklerdir", age., s. 360.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Garip ve Halk Şiiri

Garip hareketinin halkı halka anlatma amacında olduğunu daha önce belirtmiştik. Halkı kendisine hem kaynak hem de ulaşılacak bir hedef olarak gören bu şairler için halk şiirinin de ayrı bir yeri ve kıymetinin olması kaçınılmazdır. Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet üzerindeki halk şiiri etkisini Hakan Sazyek'in kapsamlı eserinden özetleyerek almayı uygun buluyoruz.

Başlangıçta Garip üçlüsü Türk halk şiirine karşı bir sempati beslemektedir ve bir beğeniden ibaret kalan, Garip şiirine tam anlamıyla yansımayan bu sempati bir süre sonra yönelime dönüşür ve şiirdeki örnekleri görülmeye başlanır. Ancak sempati aşaması için söylenmesi gereken bir nokta özellikle halk şiirindeki tekerlemenin bu dönem şiirlerinde sıklıkla kullanılmış olmasıdır.

Orhan Veli'nin halk şiirinden etkilenerek kaleme aldığı şiirler, hareketin başlangıçtan itibaren savunucusu olan Nurullah Ataç tarafından sert bir dille eleştirilmiştir. Buna rağmen Orhan Veli'nin daha sonra yazdığı bazı şiirlerinde halk şiiri etkisini daha fazla hissettiren örnekler görülmektedir.

Garip üçlüsü içinde Türk halk şiiriyle ilişki bakımından odak noktayı oluşturan isim Oktay Rifat'tır. Şair, sadece halk şiiri örneklerinden yararlanmamış, aynı zamanda onun bizzat örneklerini vermiştir. Oktay Rifat'ın bu ilgisi, halka yönelmeyi amaçlayan Garip hareketiyle uyuşan bir yönelim olarak değerlendirilse bile burada üzerinde durulması gereken nokta, bu şairlerin yöneldiği halk kesiminin köylü değil kentli olmasıdır. Poetik düzlemdeki ürünlerde de vurgulanan bu husus, verdikleri eserlere de yansımıştır. Oktay Rifat'ın özellikle koşma tarzında yazdığı bazı şiirleri dışında Garipçiler, kırsal kesime seslenen şiirler kaleme almamışlardır. Her ne kadar biçim özelliklerinden yararlanma söz konusu olsa da form olarak halk şiirinin kurallarıyla alınması ve uygulanması Garipçiler'den beklenebilecek bir davranış değildir. Çünkü "şiiri değişik yönlerden belli kurallara bağlama, dolayısıyla

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

onu biçim açısından işlenmiş bir yapıya sokma anlayışı Garip hareketinin oldukça uzak durduğu bir tutumdur.”¹³¹.

Halk şiiri etkisi yanında Garip şiirinde görülen özelliklerden bir diğeri halk deyimlerine fazlasıyla yer verilmiş olmasıdır. Cemal Süreya, Garipçilerin şiirlerinde halk deyimlerine bu kadar yer vermelerinin bir sebebi olarak, vezinden serbest söyleyişe geçişte şiirimizin yeni bir ritm yaratma zorunluluğu hissetmesi olabileceği üzerinde durmaktadır¹³².

Garip hareketi hakkındaki eleştirilere çeşitli vesilelerle cevap veren Orhan Veli, sürrealizm akımından çok fazla etkilendikleri hakkındaki sürekli eleştiriler karşısında da cevap verme gereği duymuş ve burada şiirlerinin ana kaynağını belirtmiştir:

“Sürrealiste olmamız için bizim de onlar gibi yazmamız lazımdır. Halbuki bizim şiirlerimiz modern Avrupa şairlerinden hiçbirine benzemez. Biz Garp şairlerinden ziyade kendi halk sanatkârlarımızdan, onların şiirlerinden, onların edalarından istifade ediyoruz.” derken kendileri için asıl kaynağın halk şiiri olduğunu vurgulamaktadır. Orhan Veli bu gerçeği pek çok kez yinelemelerine rağmen kimseyi inandıramadığını da üzüntüyle ilave etmektedir¹³³.

Garip ve İroni

Çevresinde gördüklerinden memnun olmayan insanın ilk başvuracağı yollardan biri bu olumsuzlukları tenkit etmek, bir başka yol ise onlarla alay etmektir. Bu alay, şiir söz konusu olduğunda ironi halini alır. Yaşadıkları dönemin siyasal, sosyal veya kültürel olaylarından hiç de memnun olmayan Garipçiler için de ironi, şiirlerinde sıklıkla başvurdukları bir yöntem olmuştur. İroniye başvurmaları altında yatan sebeplerinden biri olarak etkisi altında kaldıkları gerçeküstücülük akımı gösterilebilir. Çünkü harikulade, rüya, çılgınlık, çocukluğa dönüş gibi temaların kullanıl-

¹³¹ Hakan Sazyek, *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi*, s. 186-192.

¹³² Cemal Süreya, “Turgut Uyar’ın Girişimi”, *age.*, s. 146.

¹³³ Orhan Veli, “Sapık temayüller”, *age.*, s. 299.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

dığı bu akımın bir başka özelliği de mizahtır¹³⁴. Ancak burada kastedilen mizah, kara mizah veya ironi olarak değerlendirildiğinde Garip şiirinin anlaşılması daha kolay olacaktır¹³⁵.

Toplumun kabul ettiği genel geçer kurallar vardır ve toplumda yer alan her bireyin bu kurallara uyması beklenir. Ancak farklı duyarlılıklara sahip, her şeyi olduğu gibi kabul etmeme eğiliminde olan kişiler ve özellikle de sanatçılar için durum biraz farklıdır. Garip üçlüsünden özellikle Orhan Veli ironiye şiirlerinde sıkça yer vermiş ve bu yolla “sosyal hayatın kalıp haline getirdiği birçok şeyi yıkmaya” çalışmıştır¹³⁶.

Garip üçlüsünün şiirlerinde görülen ironi veya ince alayın kaynağı kabul edilebilecek gerçeküstücülük akımının yanında bir diğer kaynak olarak yukarıda kısaca üzerinde durulan halk şiiri gösterilebilir. İnce alay ve taşlama unsurlarının halk şiirinin temel yapı taşları olduğu bilinen bir gerçektir. Rıza Tevfik’in yoğun bir şekilde halk şiirini kaynak alan eserlerinden başlayarak 1940’lı yıllara kadar şiirimizde halk şiirinin etkisi bilinmektedir. İnce alay da bu şiirin özelliklerinden biri olarak sözü edilen yıllara değin çok geniş anlamda yerini almıştır; “ama asıl yürürlüğe girmesi, türün yapısı içine yerleşmesi” 1940’tan sonra gerçekleşmiştir¹³⁷. Aynı düşüncenin devamında “alay”ın 1940 kuşağı elinde bir silah olduğu da vurgulanmaktadır.

İki dünya savaşı arasında doğmuş, çocukluklarını, gençliklerini ve tüm acılarını yaşamış olan dönem şairlerinin geleceğe dair bir umutları yoktur. Dine ve tarihe karşı da hiçbir ilgileri olmadığı için manevî bir boşluk içindedirler. Bu manevî boşluk şiirlerine koyu bir umutsuzluk olarak yansımıştır. Mehmet Kaplan, Orhan Veli neslinin içinde bulunduğu ruhsal durumla ilgili olarak şu ilgi çekici saptamayı yapmaktadır: “Cahit Sıtkı ve Orhan Veli nesli, ailelerinden ve okullarından, kendilerini derinden ikna eden samimi ve hakiki hiçbir inanç edinmemişlerdi. Onlarda, daha önceki nesillerin adeta boşluk duygusundan kurtulmak ister gibi sa-

¹³⁴ Garip şiirinde ele alınan temalarla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Hakan Sazyek, age., s. 133-173.

¹³⁵ Garip şiirinde mizah konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: Hakan Sazyek, age., s. 198-204.

¹³⁶ İnci Enginün, age., s. 85.

¹³⁷ Cemal Süreya, “Can Yücel’in Şiirinde İroni”, age., s. 139.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

rıldıkları din, tarih ve geleneğe ait hiçbir şey yoktu. (...) Orhan Veli ve arkadaşları, kendilerini yıkılmış bir toplumun ve dünyanın ortasında büsbütün boş, avare, hatta gülünç buldular.”¹³⁸ Garip üçlüsünün şiirlerine genel olarak bakıldığında sadece günlük hayatın eğlenceli taraflarından bahsediyor izlenimi uyandırmasına rağmen, dikkatli bir gözle bakıldığında altında yatan koyu karamsarlık, umutsuzluk kendini gösterir. Değiştirecek gücü olmayan şair için tek çıkar yol bu koyu umutsuzluğu kara mizah olarak şiirlerine yansıtmaktır. Kendileri inanmayan şairler “inanç olgusundan kaynaklanan bütün değerleri acımasızca” sorgulamaya “dahası yerin dibine batırmaya” çalışırlar¹³⁹.

Tanpınar ise Garip şiirinde görülen ironiyle ilgili olarak Orhan Veli’de alayla karışık olan hicvin Oktay Rifat ve Melih Cevdet’te daha keskin görüldüğü ve realizmin daha kuvvetli olduğu saptamasını yapmaktadır¹⁴⁰.

Her ne kadar gerek şekil gerekse muhtevada eski geleneğe ait her şeyi yıkma çabasına girmiş olsalar da eski edebiyata ait bazı özelliklerin biraz farklılaşarak Garip şairlerinde de yer aldığı görülmektedir. İnce alay veya taşlamanın halk şiirinde yer alması gibi, “endişeli gönüllerde sıkıntı, bazen ironi ve satyr şeklinde tecelli eder. Divan edebiyatımızın ünlü hikemiyat şairlerinde bunun misallerini bol bol buluruz.”¹⁴¹ Garip hareketiyle görülen yenilikleri olumlu bir şekilde karşılayan ve destekleyen yazar, yeni şairlerin kendilerini eski ananeye yeni bir anlayışla bağlamalarında yadırganacak bir taraf olmadığını da belirtir.

Sonuç

XX.yüzyıl Türk edebiyatının en önemli şiir hareketlerinden birisi belki de başlıcası Garip Hareketidir. Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet’in okul yıllarında başlayan ve ortak şiir zevkinin de katkısıyla gelişerek devam eden dostlukları, yeni şiirin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Manifesto niteliğindeki görüşlerini toplu

¹³⁸ Mehmet Kaplan, age., s. 133.

¹³⁹ Tarık Özcan, age., s. 344.

¹⁴⁰ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, s. 116.

¹⁴¹ Behçet Necatigil, agm., s. 582.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

halde ifade etmeden önce düşüncelerine ve yapmak istedikleri yeniliklere uygun şiir örnekleri veren bu üç genç, istedikleri ilgiyi çekmeyi başardıktan sonra bir önsözle düşüncelerini açıklamışlar ve haklarında çoğu olumsuz az bir kısmı olumlu eleştirilerin doğmasına, Türk şiirinin gündemini belirlemeye başlamışlardır. Her ne kadar Garip adı verilen kitabın önsözü Orhan Veli tarafından kaleme alınmış olsa da, diğer iki şair de bu önsözün altına imzalarını atmışlar, Orhan Veli'nin her düşüncesine katılmasalar bile başlangıçtan itibaren gösterdikleri birlikteliği devam ettirmişlerdir. İlk şiirlerinden itibaren Nurullah Ataç'ın desteklediği, Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi Orhon gibi hececi şairlerin çok sert ve bazen haddini aşan eleştirilerine hedef olan Garip şiiri, kısa bir zamanda en çok konuşulan konulardan biri olur. Yıkma istedikleri bir eski gelenek ve yapmak istedikleri bir yeni şiir vardır. Eski gelenekte yıkmak istedikleri pek çok özellik vardır: Vezin ve kafiye başta olmak üzere, şairanelik, edebî sanatlar vb.

Her edebiyat dönemi veya hareketinin ait olduğu ülkenin siyasal, sosyal ve kültürel olaylarıyla yakından ilgisi olduğu düşünüldüğünde Garip döneminin ortaya çıktığı 1940'ların hemen öncesi ve 1940'lı yılların etkisini eserlerine ne şekilde yansıttıkları da açık bir şekilde görülmektedir. Tarihe ve herhangi bir inanca bağlı olmayan Garipçiler için bu durum aynı zamanda koyu bir umutsuzluğun ve karamsarlığın sebeplerinden biridir. Eserlerini verdikleri II.Dünya Savaşı yılları tüm dünyada umutların tükendiği, savaşa katılsın veya katılmasın hemen bütün ülkelerin olumsuz olarak etkilendiği bir dönemdir. Ayrıca bu şairler için Batı edebiyat akımlarından ve temsilcilerinden de etkilenme söz konusudur.

Edebiyat tarihimizde uzun bir süre devam etmemesine rağmen etkilerini günümüze kadar sürdüren Garip şiiri hakkında bu özet mahiyetindeki çalışmamızı Mehmet Kaplan'ın genel değerlendirmesiyle bağlamak istiyoruz:

“Üç arkadaşın Türk edebiyatında yeni bir çığır açan şiirleri ... hiçbir hayal ve düşüncenin karışmadığı saf duyuların çıplak olarak tespit edilmesinden ibaretti. Bunlarda dış âlem, bir aynaya akseder gibi veriliyordu. Sonra üçü de, çeşitli derecelerde, İkinci Dünya Savaşı esnasında Türk aydınları üzerinde büyük bir tesir yapan Marksist hayat görüşünü benimsediler; halk edebiyatından ve halk dilinden faydalanarak, açık veya kapalı şekilde, sosyalist

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

fikirleri anlatan şiirler yazdılar. (...) Orhan Veli nesli eski inançların tamamıyla yıkıldığı, düşünen bir insanı tatmin edici bir dünya görüşünün okula ve hayata henüz iyice yerleşmediği bir devirde yetişmiştir. Üç arkadaşın, edebiyat sahnesine çıktıkları zaman yazdıkları ilk şiirlerde, ilerde hangi istikamette karar kılacağını sezdirmeyen bir davranışları vardır. Üçü de çeşitli üslûplarla oynuyorlardı. Orhan Veli yaşasaydı, kimbilir hangi yoldan giderdi. Kafası mücerret düşüncelere daha yatkın olan Melih Cevdet, Marksist görüşü benimsedi, daha sanatkâr mizaçlı olan Oktay Rifat ise bir nevi "saf şiir" demek olan kelime oyununu tercih etti."¹⁴²

Garip üçlüsünün dünyaya bakışlarını, psikolojilerini ve şiir anlayışlarını ifade eden hiç kuşkusuz pek çok örnek bulmak mümkündür. Cumhuriyet sonrası Türk şiirinin mihenk taşlarından birini teşkil eden ve etkilerini hâlâ hissettiğimiz Garip hareketinin üç temsilcisinin yazmış olduğu şiirlerden birer örnek seçtik:

Anlatamıyorum

Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısralarımda;
Dokunabilir misiniz,
Gözyaşlarıma, ellerinizle?
Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce.
Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;
Anlatamıyorum.

Orhan Veli Kanık

Harç Çeken İşçiler

Harcını çekiyorlardı yapının,
kara bir don, belden yukarı çıplak.
Yıldızlarını çekiyorlardı evin omuzlarında,

¹⁴² Mehmet Kaplan, age., s. 176-177.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

pencereden görünecek dallarını, komşunun yarısını,
ağaçların arasında kaybolan yolunu,
durulacak yerlerini çekiyorlardı, bütün o noktaları,
aşkı, ki saklanırsız çoğu kez sevişmek için,
köşeleri çekiyorlardı, merdiven başını,
mutfağın sofaya vuracak aydınlığını,
bir kızın ölüşünü ansızın
iki kapı arasında, yaz başlangıcı olabilir,
saksılar olabilir, hasekiküpesi, cezayirmenekeşeleri,
yalnızlıkları çekiyorlardı, öpüşleri,
karşı çıkışları, susmalara karışan böğürtleni,
bir denizden uzaklara çıldırmanın sevincini,
bükük beli, koltuktakini, sofada yürüyeni,
kaynayan çaydanlığın mutfağa diktığı
o kokulu ağacı, kabuklarını döktükçe büyüyen,
semizotunu masada, maydanozu, domatesi,
kaşığa uzanmayan eli ve lokmayı boğazda düğümle-

nen,

doğacak oğlanı ölmeden önce
bir nisan yağmurunda avucunda güneşle,
Çay soğumasın, bu reçeli seversin sen,
orasını çekiyorlardı işte, tam orasını,
umutların ömrümüzden döküldüğü yeri
ve ev yükseliyordu yavaş yavaş kaderine doğru.

Onlarsa gün batman gidecekler.

Oktay Rifat Horozcu

Telgrafhane

Uyuyamayacaksın
Memleketinin hali
Seni seslerle uyandıracak
Oturup yazacaksın
Çünkü sen artık o sen değilsin
Sen şimdi ıssız bir telgrafhane gibisin
Durmadan sesler alacak
Sesler vereceksin
Uyuyamayacaksın

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

Düzelmeden memleketin hali
Düzelmeden dünyanın hali
Gözüne uyku giremez ki...
Uyuyamayacaksın
Bir sis çanı gibi gecenin içinde
Ta gün ışıncaya kadar
Vakur metin sade
Çalacaksın.

Melih Cevdet Anday

KAYNAKÇA

- “Garipçiler”, **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, Dergâh Yay., C.3, İstanbul 1979.
- “Haiku”, **Encyclopedia International**, Groller Incorporated, C.8, Canada 1971.
- “Hay-Kay”, **Thema Larousse, Tematik Ansiklopedi Sanat ve Kültür: Dünya**, Milliyet Yay., İstanbul 1993-1994.
- AKANDERE Osman, **Millî Şef Dönemi Çok Partili Hayata Geçişte Rol Oynayan İç ve Dış Tesirler 1938-1945**, İz Yay., İstanbul 1998.
- BANARLI Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, Millî Eğitim Yayınevi, C.2, İstanbul 1997.
- BELGE Murat, “Türkiye’de Günlük Hayat”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.3, İletişim Yay., İstanbul y.y.yok
- BEZİRCİ Asım, **Orhan Veli –Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Eserleri**, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2003.
- EMİROĞLU Öztürk, **Türkiye’de Edebiyat Toplulukları**, Akçağ Yay., Ankara 2003.
- ENGİNÜN İnci, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı**, Dergâh Yay., İstanbul 2002.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

-
- ERCİLASUN Bilge, **Orhan Veli Kanık (Hayatı, Sanatı ve Eserlerinden Seçmeler)**, MEB.Yay., İstanbul 1998.
- FUAT Memet, **Orhan Veli**, Adam Yay., İstanbul 2000.
- HUYUGÜZEL Ö.Faruk, "Edebî Sanatlar", **Türkiye Cumhuriyeti'nin Temeli Kültürdür II**, TC. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.
- KABAKLI Ahmet, **Türk Edebiyatı**, Türk Edebiyat Vakfı Yay., C.4, İstanbul 2002.
- KAPLAN Mehmet, **Şiir Tahlilleri 2 –Cumhuriyet Devri Türk Şiiri-**, Dergâh Yay., İstanbul 1984.
-, "Şiir ve Tecrid", **Çığır**, nr.101, Ankara Nisan 1941.
- KARAKUŞ Hidayet, "Garip Akımı/Toplumcu Gerçekçiliği Sürdürenler", **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı Sempozyumu 20-21-22 Kasım 1998**, Edebiyatçılar Derneği Yay., Ankara 1998.
- KORKMAZ Ramazan ve ÖZCAN Tarık, "Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri", (Ed.Ramazan Korkmaz), **Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000**, Grafiker Yay., Ankara 2004.
- KURDAKUL Şükran, **Çağdaş Türk Edebiyatı**, C.3, Bilgi Yayınevi, İstanbul 1992.
- NECATİGİL Behçet, **Düzyazılar 2 Konuşmalar Konferanslar**, Cem Yayınevi, İstanbul 1983.
- OKTAY Ahmet, **Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı 1923-1950**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1993.
- ORHAN VELİ, **Şairin İş, Yazılar, Öyküler, Konuşmalar**, YKY., İstanbul 2001.
- ÖZCAN Tarık, **Şair ve Sözün Mahşeri Oktay Rifat**, Akçağ Yay., Ankara 2005.
- ÖZÇELEBİ Hüseyin, **Cumhuriyet Döneminde Edebî Eleştiri**, MEB.Yay., İstanbul 2003.
- SAZYEK Hakan, **Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Garip Hareketi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1999.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*

....., "Modernizm Bağlamında Garip Hareketine ve Şiirine Bir Bakış", **Hece, Şiir Özel Sayısı**, Hece Yay., nr.53/54/55, Ankara 2001.

SÜREYA Cemal, **Toplu Yazılar I Şapkam Dolu Çiçekle ve Şiir Üzerine Yazılar**, YKY., İstanbul 2000.

Şevket Rado'ya Mektuplar, Haz:Emin Nedret İşli, YKY., İstanbul 2002.

TANPINAR Ahmet Hamdi, "Bugünkü Edebiyat", **Edebiyat Dersleri**, YKY., İstanbul 2002.

....., "Türk Edebiyatında Cereyanlar", **Edebiyat Üzerine Makaleler**, Dergâh Yay., İstanbul 1998.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4 / 1-II Winter 2009*